

18572
18

ABIKS
KOLHOOSIDELE

A. MUUGA

**KOLHOOSIASULATE
PLANEERIMINE**

18

A-18572
18

ABIKS KOLHOOSIDELE

A. MUUGA

KOLHOOSIASULATE
PLANEERIMINE

18

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1950

SISSEJUHATUS

Nüüd, kus Eesti NSV põllumajandus on põhiliselt kollektiviseeritud, on selle kõige tähtsamaks ülesandeks kolhooside majanduslik-organisatsiooniline kindlustamine, nende muutmine igakülgselt väljaarendatud sotsialistlikeks majapidamisteks.

Üks põhjustest, mis takistab ühismajapidamise arenemist, tema õiget organiseerimist ja juhtimist, on see, et kolhoosnike praegused individuaalmajandid, endised üksiktalundid, on laiali pillatud ja muudavad kolhoosipõllud killustatuiks. Sellega on raskendatud traktorite ja põllutöömasinatega töötamine, põllutööde mehhaniseerimine, nõukogude eesrindliku agrotehnika rakendamine, õigete külvikordade sisseseadmine, karja söödabaasi organiseerimine jne.

See kõik mõjub pidurdavalt põldude viljakuse tõstmisele ja loomakasvatuse arenemisele.

Samuti osutub raskeks laialipaisatud kolhoosiperede kultuuriline ja elu-olustikuline teenindamine.

Kõigest sellest järgneb, et tuleb luua uued kolhooside tootmismajanduslikud ja kultuurilised keskused — kolhoosiasulad. Kolhoosiasula loomine võimaldab kolhoosi tootmis-tegevuse arendamist eesrindliku nõukogude tehnika alusel ja loob eeldused looma- ja taimekasvatuse arendamiseks kolhoosis, võimaldab põllu- ja loomakasvatusalaste tööde mehhaniseerimist, kolhoosi elektrifitseerimist, kolhoosi vesivarustuse ja teedevõrgu loomist.

Uute ühiskondlike hoonete püstitamisega areneb kolhoosis kultuur-hariduslik ja ühiskondlik-poliitiline töö.

Kõik see aitab lühima ajaga muuta kõik meie kolhoosid rikkaks ja kolhoosnikud kulturseiks ja jõukaiks.

I. KOLHOOSIASULA MAA-ALA ASUKOHT

Kolhoosiasula kui kollektiivse tootmise ja kolhoosi elanikkonna teenindamise keskuse asukohta valik on vastutusrikkamaist ja keerukamaist ülesannetest. Rajatavas asulas ja tema ümbruses — põldudel, niitudel ja karjamaadel — toimub kogu kolhoosi tootmistegevus. Kolhoosiasula on ühtlasi kolhoosi elanikkonna alatiseks elukohaks, mis peab täielikult rahuldama nende üha kasvavaid kultuurilisi ja majanduslikke nõudeid. Sellest järgneb, et asulaks valitav asukoht peab looma kõik eeldused selleks, et kindlustada kolhoosnikutele parimad tingimused tööks ja puhkuseks.

Selleks peab asula maa-ala vastama järgmistele põhilistele nõuetele:

1. Kolhoosiasula maa-ala peab asetsema kolhoosi maa-kasutuse niisuguses kohas, mis oleks heas seoses põldude ja karjamaadega, samuti teedega, mis ühendavad asulat teda ümbritsevate administratiivsete ja tööstuskeskustega, raudteejaamaga, turgudega, koolidega jne.

2. Kolhoosiasula maa-ala tuleb valida tervislikus asukohas, mis pole üleujutatav vihma ja sulavete poolt, samuti jõgede üleujutustest kõrgvete ajal, küllaldases kauguses õhku ja pinnast reostavatest kohtadest.

3. Asula maa-alal peab olema küllaldasel määral joogiks ja majanduslikeks vajadusteks kõlblikku vett.

4. Põhjavesi püstitatavate hoonete maa-aladel peab asetsema vähemalt 0,5 m sügavamal alusmüürist.

5. Asula maa-ala reljeef peab olema rahulik, väikese kalakuga, mis kindlustaks vihma ja sulavete äravoolu ja mis võimaldaks juurdesõiduteede, tänavate ja läbisõiduteede rajamist ilma liigsete kuludeta ning looks soodsad päikesevalguse (insolatsiooni) tingimused.

6. Asula maa-ala peab olema kaitstud reljeefi või olemasolevate haljasalade poolt ebasoodsate tuulte ja lumetuiskude eest.

7. Asula maa-ala pinnas peab olema sobiv põllumajanduslike hoonete ja ehituste püstitamiseks ilma liigsete kuludeta alusmüüride rajamisel.

8. Mullastik peab olema kõlblik põllumajanduslikuks kasutamiseks, samuti tarbeaedade ja haljasalade rajamiseks.

9. Asula maa-alal ei tohi olla kuristikke, soostunud maa-tükke, samuti künkaid, kindluste ja linnuste varemeid.

10. Asula maa-ala peab olema eemal (100—200 m) liidulise tähtsusega maanteedest, millistel toimub intensiivne autoliiklus.

11. Asula maa-ala suurus peab olema küllaldane kõigi hoonete ja ehituste püstitamiseks, aedade ja haljasalade rajamiseks, arvestades kolhoosi edasise väljaarendamise perspektiivi.

12. Tuleb tingimata arvestada olemasolevaid hooned (loomalaudad, hobusetallid, viljahoidlad jne.), milliseid võiks kohandada kolhoosi majanduslikeks või ühiskondlikeks hooneteks.

Need on põhilised nõuded, milliseid tuleb arvestada kolhoosiasula asukoha valikul. Erilist tähelepanu asula asukoha valikul tuleb osutada siiski sellele, et asula paigutus kolhoosi maakasutuse territooriumil kindlustaks parimad tingimused tootmise organiseerimiseks ja tootmiskulude vähendamiseks.

Muidugi ei ole kerge leida niisugust maa-ala, mis vastaks täielikult kõigile ülalmainitud nõuetele. Seepärast on mõnikord otstarbekas valida mitte üks, vaid mitu asula asukohta ja neid üksteisega võrreldes ja hinnates otsustada, milline neist oleks kõige sobivam kohalikes tingimustes.

Kolhoosiasula asukoha valiku teostajad on kohustatud eriti tõsiselt suhtuma asula maa-ala valikusse, meenutades, et asula asukoha õnnestunud või ebaõnnestunud valikust oleneb teataval määral kogu kolhoosi tulevik. Kui koht on valitud ja selle piirides alustatud asula rajamist — hoonete püstitamist ja puude istutamist, siis on hilja teist, paremat kohta otsida.

Juhul, kui asula jaoks valitava maa-ala läheduses (vähem kui 1 km) on sood ja rabad, siis võib sellega leppida ainult sel tingimusel, kui maaparandustööde plaanis on ette nähtud nende soode ja rabade kuivendamine ja kultuurmaadeks muutmise kõige lähema aja jooksul.

Tähtsaks ülesandeks asula asukoha valikul on veeküsimus. Veetarvidus ja selle varud tuleb ligikaudselt kindlaks määrata juba asula asukoha valikul. Kui puuduvad looduslikud veekogud (jões, järved), siis tuleb ette näha asula

maa-alal või selle läheduses suurema tiigi või mõne muu kunstliku veekogu ehitamise võimalus. Sellistel juhtumitel on tingimata vajalik hüdrotehniku osavõtt koha valiku komisjonist.

Asula maa-ala suurus määratakse valikul ligikaudselt ja täpsustatakse pärast planeerimisskeemi koostamist. Selle juures tuleb arvestada kolhoosiperede individuaalmajandite pindala kogu suurust ja kolhoosiperede perspektiivset arvu. Samuti tuleb arvestada ka tööliste, teenistujate ja maaintelligentsi perede arvu ja nende majandite suurust (0,15—0,25 ha). Edasi tuleb arvestada vajalikku pindala administratiivsete ja ühiskondlike hoonete ehitamiseks, siis vajalikku maa-ala tootmiskeskusele, viljapuuaiade, pargi ja köögiviljaid alla, kui viimane on ette nähtud asula piirides. Saadud summale tuleb juurde lisada umbes 20% tänavate, läbisõiduteede ja väljakute jaoks.

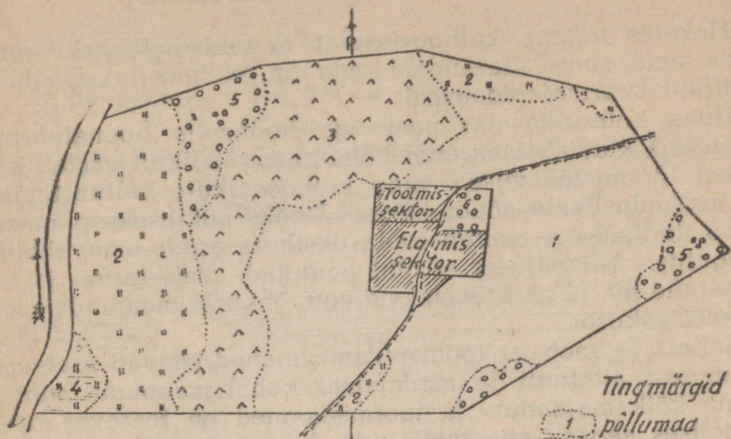
Asulaks valitud maa-alal tuleb ära määrata kolhoosiküla ehk elamiskeskuse, administratiiv-ühiskondliku keskuse ja tootmis-majanduskeskuse asetus, arvestades maastiku reliefi, valitsevate tuulte suunda ja teedevõrku.

Joonisel 1 on toodud mõned näitlikud skeemid asula asukoha soovitatavast asetusest kolhoosi maakasutuse suhtes ja keskuste asetusest asula maa-alal.

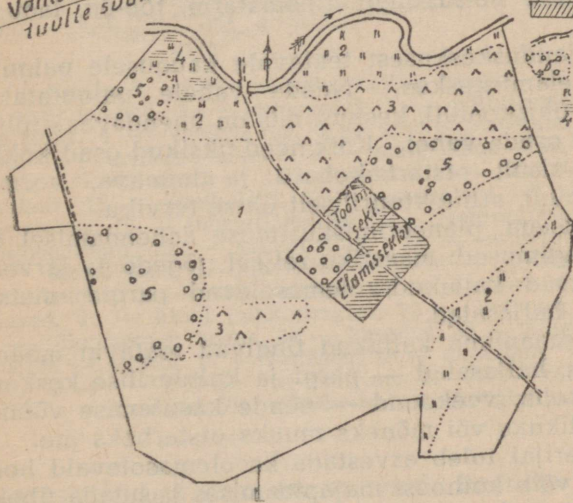
Kolhoosiasula maa-ala valiku ja uurimise töid teostab kehtivate juhendite kohaselt moodustatud komisjon, kelle tööst võtab osa ka kolhoosnike aktiiv.

Asula maa-ala väljavalimise tulemusena koostab komisjon vastava akti ja sellele lisandatakse maa-ala skemaatiline joonis (projekt) üksikute keskuste äranäitamiseks. Pealeselle lisatakse akti juurde kolhoosi maakasutuse plaan kõlvikute paigutusega ja külvikordade skeemiga, kui kolhoosis on läbi viidud majandiseline maakorraldus.

Valiku akt koos skeemidega esitatakse läbivaatamiseks ja arutamiseks kolhoosnike üldkoosolekule. Kui kolhoosnike üldkoosolek on asula asukoha valiku vastuvõetuks tunnistanud ja heaks kiitnud, esitab komisjon akti koos skeemide ja kolhoosnike üldkoosoleku protokolliga ära kirjaga maakonna põllumajandusosakonnale. Põllumajandusosakonnaga kooskõlastatud valiku akt kuulub kinnitamisele maakonna täitevkomitees.

Valitsevate
tuulte suund

- Tingmärgid
- 1 põllumaa
 - " 2 heinamaa
 - 3 karjamaa
 - 5 mets
 - asula
 - kohaliku tähts. tee
 - viljapuu aed
 - soostunud
 - 4 heinamaa

Joonis 1. Asula asukoha skeeme.

II. KOLHOOSIASULA ULDPLAAN

Hakates rajama kolhoosiasulat ei tohi hetkekski unustada neid suuri ülesandeid, mis on kolhoosil kui sotsialistlikul suurmajapidamisel.

Uues kolhoosiasulas peab iga hoone ja hoonetegrupp asetsema kindlaksmääratud kohal, mis täielikult vastab kolhoosi tootmistegevusele ning kolhoosnike kultuurilistele ja majanduslikele nõudmistele. Üheks põhiliseks planeerimise tingimuseks osutub asula üksikute osade omavaheline paigutus. Nii näiteks ei tohi paigutada veisefarme ja hobusetalle nii, et nad reostaksid vett, õhku ja maapinda asula elamiskeskuses.

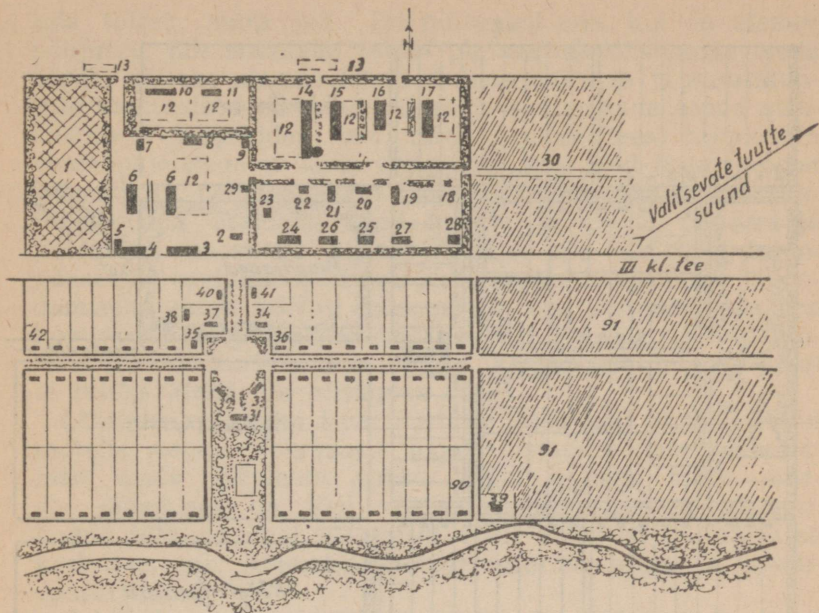
Sellest järeneb, et loomapidamishooned peavad asetsema elamutest allatuult ja madalamal kohal maapinna suhtes. Kuna kõik majandus- ja tootmishooned on teatavas omavahelises seoses, siis tuleb nad koondada ühte tootmis-majanduskeskusse. Tootmis-majanduskeskuse hooned omakorda tuleb jaotada üksikutesse gruppidesse nende eesmärgi ja otstarbe seisukohalt (loomafarm, töö-õu, ladudegrupp).

Tootmis-majanduskeskusest teatavale kauqusele paigutatakse asula elamiskeskus. Nende vahele paigutatakse administratiiv-ühiskondlik keskus, mis on ühendavaks lüliks asula üksikute osade vahel. Kõik need üksikud osad kokku moodustavad sisult otstarbekohase ja mugava, vormilt meeldiva ja kauni, arhitektuuriliselt ühtse terviku.

Suure tähtsusega planeerimisküsimuse lahendamisel on looduslikud tingimused: maastiku reljeef, jõgede ja järvede olemasolu, järsud kallakud, olemasolevad pargid, metsasalud ja muud haljasalad.

Nii näiteks maapinna kallakud tingivad teataval määral tänavate suuna, haljasalad — pargi ja kultuurilise keskuse võimaliku asukoha, veekogud — nende kasutamise võimaluse majanduslikuks või mõneks muuks otstarbeks jne.

Asula planeerijal tuleb arvestada ka olemasolevaid hooned, milliseid võib kolhoosi majapidamises kasutada üheks või teiseks otstarbeks. Tuleb arvestada ka kolhoosnike isiklike hooned, mis satuvad asula maa-ala piiridesse. Võimaluse korral tuleks need hooned säilitada, et vältida

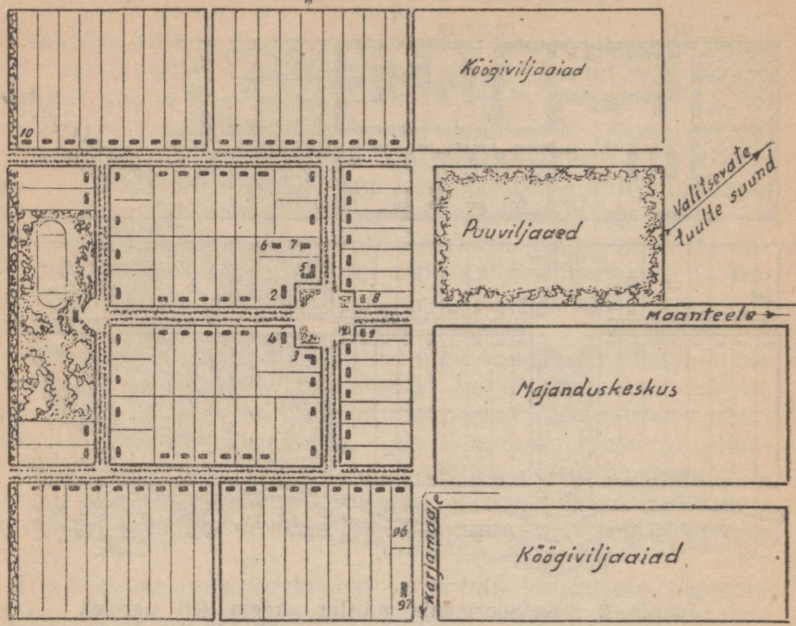

Joonis 2. Kolhoosiasula näitlik skem (48 perere).

1 — viljapuaed, 2 — autogaraaž, 3 — põllutööriistade ja -masinate kuur, 4 — vankrikuur, 5 — sadulsepatöötuba, 6 — hobusetallid, 7 — laudsepatöökoda, 8 — materjalide ladu, 9 — sepikoda, 10—11 — kanalad, 12 — jalutusplatsid, 13 — sõnnikuhoiud, 14 — veiselaut, 15 — vasikalaut, 16 — lambalaut, 17 — sigala, 18 — koormakaal, 19 — juurviljahoidla, 20 — kontsentraatide ladu, 21 — koresöödaküün, 22 — piimahoidla, 23 — mineraalväetiste ladu, 24 — teraviljaait, 25 juurviljahoidla, 26 — seemneviljaait, 27 — kartulikelder, 28 — viljakuivati, 29 — naftakelder, 30 — köögiviljaed, 31 — klubi puhkepargiga, 32 — kolhoosi juhatusse maja, 33 — külanõukogu hoone, 34 — kauplus, 35 — kingsepa-rätsepatöötuba, 36 — söökla, 37 — lasteaed, 38 — lastesõim, 39 — saun-pesuköök, 40—41 — tööliste õue-aiamaad, 42—90 — kolhoosnikute õue-aiamaad, 91 — kolhoosnikute köögiviljaaiad.

ülearust tööd ja kulu seoses nende hoonete ümberpaigutamise-ga.

Suurt mõju asula planeerimisel avaldavad kolhoosipõllud, karjamaad ja teed. Arvestades seda, et kolhoosi tootmis-

Joonis 3. Kolhoosiasula näitlik skeem (86 perele).

- 1 — klubi puhkepargiga, 2 — kolhoosi juhatusese maja, 3 — söökla, 4 — külanõukogu hoone, 5 — rätsepa-, kingsepa- ja juuksuritöötuba, 6 — lastesõim, 7 — lasteaed, 8—9 — tööliste õue-aiamaad, 10—96 — kolhoosnikute õue-aiamaad, 97 — saun-pesuköök.

tegevus toimub peamiselt põldudel, tuleb asula tänavad ja teedevõrk paigutada nii, et ühendus põldude ja teiste kõlvikutega oleks otstarbekas. Seepärast tuleb asula üksikute osade paigutamise juures ette näha masinate ja transpordi liikumise teed, samuti teed karja ajamiseks karjamaale.

Kui asulat läbivad väikese liiklusega, kohaliku tähtsusega teed, siis võib asula tänavad lülitada nende teede võrku. Vastupidi, intensiivse liiklusega teedest (liidulise tähtsusega maanteed) tuleb asula eemale paigutada, et väl-

tida tolmu, müra jne. Eri juhtumel aga, kui on olemas põhjused, mis sunnivad asulat planeerima niisuguste teede äärde, näiteks olemasolevad endiste mõisade ja suurtalundite kapitaalised ehitused, põllu- ja karjamaade asend maa kasutuse üldpiirides jne., tuleb leppida teest tulenevate ebamugavustega ja leida vahendeid, mis neid ebamugavusi võimalikult pehmendaksid. Eelkõige tuleb niisugustel juhtudel asula eraldada teest kraavi ja tiheda, puudest ja pöösastest koosneva kaitsevööndiga, mis takistaks tolmu pääsemist asulasse. Kolhoosi sisetranspordi küsimuse lahendamiseks tuleb rööbiti niisuguse teega projekteerida tee hobuveokitele ja põllutöomasinatele. Farmid tuleb paigutada nii, et kariloomi lautadest karjamaale mingil juhul ei tuleks ajada üle niisuguse tee.

Lähtudes maastiku iseärasustest, tuleb igal üksikul juhul taotella nende iseärasuste õiget, otstarbekohast rakendamist asula üldplaani suhtes. Kui näiteks asula maaala läheduses on jõgi või järv, siis tuleb need veekogud lülitada ühel või teisel viisil kolhoosi kultuurilisse keskusse, mis võimaldaks organiseerida ujula ja paadisporti baasi.

Juhul, kui kolhoosiasulal on ühised piirid linnaga, tuleb asula planeerimise projekt tingimata kooskõlastada linna plaaniga või planeerimise projektiga. Eelkõige tuleb kolhoosiasula tänavad ja kvartaalid lülitada linna tänavatevõrku, moodustades linnast ja kolhoosiasulast ühtse arhitektuurilise terviku. Sellise seose loomine linna ja maa vahel tagab mitte ainult soodsa arhitektuurilise ilme, vaid ka puht-majandusliku efekti: kuna kolhoosi elanikkond võib kasutada linnas asuvaid kultuuriasutusi ja kommunaalettevõtteid, koole, teatreid, kinosid, raviasutusi, sauna jne., ei ole kolhoosil vaja neid asutusi enda jaoks ehitada, mis vähendab kolhoosi kulusid ja kapitalimahutusi. Niisugusel juhul tuleb ka kolhoosiasula ühiskondlik keskus vastavalt kujundada, paigutades sinna ainult kõige vajalikumad ehitused — kolhoosi juhatuse hoone, lasteasutused, söökla jne.

Kuna suurem osa meie vabariigi kolhoose on väikesed perede arvult, siis ei ole võimalik igas kolhoosiasulas ehitada kooli, raviasutust, veterinaarpunkti jne. Sellepärast tuleb iga üksiku kolhoosiasula planeerimisel arvestada

ka ümbritsevaid naaberkolhoose, rahvamaju, samuti ravi- ja veterinaarasutusi.

Oleks hea, kui igas kolhoosis oleks oma algkool. Olemasolevad koolid tuleb lülitada kolhoosiasulasse. Kui aga seda võimalust ei ole, siis tuleb jätta koolid väljapoole asulat. Seejuures tuleb aga arvestada seda, et algkooli-ealistel lastel ei tuleks käia üle 1 km. Vajaduse korral tuleks ette näha ühiselamud (internaadid) koolide juurde.

Kui kool on 2—3 kolhoosi kohta, väljapool nende asulate piire, siis oleks sobiv moodustada selle kooli juurde eri keskus, milles asuksid 7-klassilise kooli hoone, õpilaste ühiselamu, õpetajate elamud individuaalaiamaaga, vajalikud kõrvalhooned, kooliaed ja katsepõld.

Sellise keskuse juurde oleks sobiv paigutada ka mõned teised kolhoosidevahelised asutused, nagu näiteks külanõukogu hoone, ravila, rahvamaja jne., kui neid asutusi ühel või teisel kaalutlusel ei ole võimalik paigutada kolhoosiasulasse.

Suuremates kolhoosides tuleb tingimata ette näha oma kool, meditsiiniline punkt ja teised vajalikud asutused.

Need oleksid peamised põhimõtted asula üksikute osade — keskuste — paigutamise suhtes asula üldplaani piirides. Igal konkreetset juhul, väljudes ülaltoodud põhimõtetest, tuleb leida konkreetne planeerimisülesande lahendus. Uht aga tuleb igal juhul meeles pidada: üksikute keskuste paigutamise skeem peab olema võimalikult lihtne, selge ja näitlik. Peab taotlema ka seda, et asula oma üldjoontes oleks võimalikult kompaktne, ilma üleauruste väljavenitamisteta.

Üheks teguriks, mis takistab vajaliku kompaktsuse saavutamist meie vabariigi tingimustes, on see, et kolhoosi põhikirjas ettenähtud kolhoosiperede individuaalmajandite maa-ala on liiga suur soovitava kompaktsuse loomiseks. Kuid ka sellest raskusest on võimalik üle saada. Selleks tuleks osa kolhoosnikute õue-aiamaast paigutada eraldi, väljapoole asula piire, kuid mitte kaugele asulast. Muidugi peab selle kohta igal üksikul juhul olema kolhoosnikute üldkoosoleku otsus.

Sissesõidutee kolhoosiasulasse, kui asula paikneb eemal maanteest, tuleb haljastada mõlemalt poolt ilupuudega.

Teelahkmeile, mis viivad mitmesse kolhoosi, tuleb paigutada tee-tähised, millistele oleks märgitud kolhoosi nime-tus, suund (noolega) ja asula kaugus teelahkmest.

III. TOOTMIS-MAJANDUSKESKUS

Tootmis-majanduskeskusse kuuluvad kõik hooned ja ehi-tused, mis on vajalikud kolhoosi tootmistegevuseks, inventari ja põllumajandussaaduste hoidmiseks, loomapidamiseks jne.

Need hooned, nende arv ja suurus oleneb kolhoosi maja-pidamise suunast ja tootmisvõimsusest

Et õigesti ja otstarbekalt paigutada tootmis-majandus-keskuse maa-alale kõik tootmishooned ja ehitused, on eel-kõige tarvis kindlaks määrata, missugused hooned on kolhoosile vajalikud. Arvestuste teostamisel tuleb lähtuda kolhoosi väljaarendamise perspektiivist, mis määrab ka kolhoosi tootmise mahu.

Seemne- ja toiduteravilja, jõusööda, kartuli-, juurvilja- ja koresöödavarude arvestamisel tuleb eelkõige kindlaks teha, kui palju sellest toodangust jääb hoiule kolhoosi. Teatav osa toodangust läheb varasügisel varumis- ja ostu-punktidesse, üks osa kuulub väljamaksmisele kolhoosniku-tele normipäevade tasuna jne. Seepärast tuleb kolhoosi üldtoodangust see osa maha arva-ta ja sellele vastavalt ehitada kolhoosi viljahoidlad, keldrid, küünid jne.

Samuti tuleb kindlaks teha, kui palju mineraalväetisi, põletis- ja määrdeaineid ning sõnnikut kuulub hoidmisele kolhoosi ladudes või hoidlates.

Loomakasvatuse alal tuleb vajalike hoonete mahu arves-tamise aluseks võtta loomakasvatuse arendamise perspek-tiivsed andmed.

Põllutööriistade, -masinate ja inventari kuuri mahu ja pindala arvestamiseks võib kasutada olemasolevaid koge-muslikke andmeid, mis võimaldavad enam-vähem täpselt kindlaks määrata kuuri pindala.

Need pindalad oleksid järgmised:

vankri jaoks	3,1 m ²
ree jaoks	3,0 ..
adra jaoks	3,0 ..

äkke jaoks	0,24 m ²
kultivaatori jaoks	1,0 „
aurukatla jaoks	3,5 „
rehepeksumasina jaoks	8,0 „
viljaniidumasina jaoks	4,5 „
heinaniidumasina jaoks	4,5 „
külvimasina jaoks	5,0 „
tuulamisemasina jaoks	3,5 „
hobureha jaoks	5,0 „
kartulivõtmisemasina jaoks	5,5 „

Läbikäikude jaoks tuleb juurde arvestada 30%.

Tootmis-majanduskeskuse üldpindala suurus oleneb laoruumide, loomapidamishoonete ja töö-õue suuruselt ja hoonete arvust, hoonete vahekaugustest, kaitsevöönditest jne. Kogemuslike andmete põhjal võib oletada, et majanduskeskuse üldpindala keskmistes kolhoosides (ca 100 peret) ulatub 10 hektaarini.

Majanduskeskuse üksikute hoonete projekteerimise juures tuleb tingimata arvestada nende hoonete mõõtmeid, et enam-vähem täpselt määrata hoone enese pindala ning nõutavad sanitaar- ja tuletõrje vahekaugused. Selleks võib kasutada järgnevas tabelis toodud andmeid.

Jrk. nr.	Hoone nimetus	Mõõtmed m-tes	
		pikkus	laius
1.	Lehmalaut 100 lehma jaoks	88	11
2.	Noorloomade laut 80 looma jaoks	62	9
3.	Vasikalaut 80 vasikale	51	9
4.	Sigala 10 emise jaoks koos porsastega	38	8
5.	Sigala 15 emise jaoks koos porsastega (karjaköögiga)	49	9
6.	Sigala 100 nuumiku jaoks	17	9
7.	Sigala toiduköök 5—10 emise jaoks	10	6
8.	Sigala toiduköök 15—30 emise jaoks	12	8
9.	Hobusetall 20 tööhobuse jaoks	28	9
10.	Hobusetall 40 hobuse jaoks	36	8
11.	Lambalaut 150 lamba jaoks kesk- ja põhjarajoonides	22	10
12.	Lambalaut 100 tõulamba jaoks	37	10

Jrk. nr.	Hoone nimetus	Mõõtmed	
		pikkus	laius
13.	Isolaator 4 veise jaoks	14	6
14.	Pardimaja 250 pardi jaoks	20	6
15.	Hanemaja 100 hane jaoks	23	7
16.	Kanala 200 kana jaoks	17	5
17.	Kanala 500 kana jaoks	38	7
18.	Tibula 400 tibule	10	6
19.	Talveruum 60 mesilaspere jaoks	5,24	4,83
20.	Piimaruum veisefarmi juures	8	7
21.	Silo pooltorn mahuga 75 m ³	d-4,9	—
22.	Silotorn mahuga 150 m ³	d-4,6	—
23.	Silokraav mahuga 80—240 m ² (50— 150 t silo jaoks)	10—30	4
24.	Sõnnikuhoidla 300 t sõnniku jaoks	24,0	15,3
25.	Virtsakaev mahuga 15 m ³	3,21	3,21
26.	Jääruum kiiresti riknevate ainete jaoks	7,0	7,0
27.	Seemneviljaait 30 t jaoks	8,52	8,09
28.	Seemneviljaait 50 t jaoks	13,07	8,09
29.	Viljaait 100 t teravilja jaoks	21,12	7,6
30.	Toiduteravilja ait 100 t jaoks	14,0	7,3
31.	Viljakuivatis tootmisvõimsusega 0,5 t tunnis	8,42	5,72
32.	Kapsahoidla 200 t jaoks	44,98	8,88
33.	Kartulihoidla 50 t jaoks	10,8	7,5
34.	Kartulihoidla 150 t jaoks	20,9	8,56
35.	Kartulihoidla 300 t jaoks	41,8	8,94
36.	Taimelava 4 aknaga	4,24	1,6
37.	Põletis- ja määrdeainete kelder 2 t jaoks	4,32	3,32
38.	Garaaž 2 auto jaoks	11,4	8,48
39.	Garaaž 5 auto jaoks	23,04	10,65
40.	Tuletõrjehoone	6,4	6,2
41.	Sepikoda 1 ääsiga	6,0	7,0
42.	Sepikoda 2 ääsiga	14,8	8,10
43.	Puusepatöökoda	13,74	6,92
44.	Koormakaalu varjualune	8	6
45.	Jääkelder 1,5—2 t produktide hoid- miseks	13	9
46.	Sadulsepatöökoda	19	8
47.	Mineraalväetiste ladu 100 t	14	6

Märkus. Nimetatud mõõtmed on NSV Liidu Arhitektuurikomitee ja „Selhosstroiprojekti“ tüüpprojektide järgi.

Nagu juba mainitud, peab majanduskeskus paiknema kolhoosiküla ja ühiskondliku keskuse suhtes allatuult ja reljeefi suhtes madalamal kohal. Kui asulad läbib jõgi, peab majanduskeskus paiknema veevoolu suhtes allpool kolhoosiküla. Eri juhtumel, kui kohalike tingimuste tõttu tuleb majanduskeskus siiski paigutada kõrgemale kolhoosikülalt, tuleb ette näha reostatud vee kõrvaldamise võimalus kraavi kaudu asulast eemale kuristikku või orgu.

Kolhoosi maakasutuse suhtes peab majanduskeskus asetsema nii, et kolhoosikarja ajamine karjamaale ei toimuks üldkasutatavate tänavate, vaid karjateede kaudu.

Kui majanduskeskuses ei leidu sobivat kohta loomafarmide jaoks, tuleb nad paigutada asulast eemale karjamaade ja veekogude lähedusse.

Majanduskeskuse maa-alal juba olemasolevaid hooned tuleb tingimata arvestada. Kui ei saa neid ära kasutada samaks otstarbeks, milleks nad omal ajal olid määratud, siis peab kaalutlema nende kasutamise võimalust mõneks teiseks otstarbeks, kas ajutiseks või pidevaks.

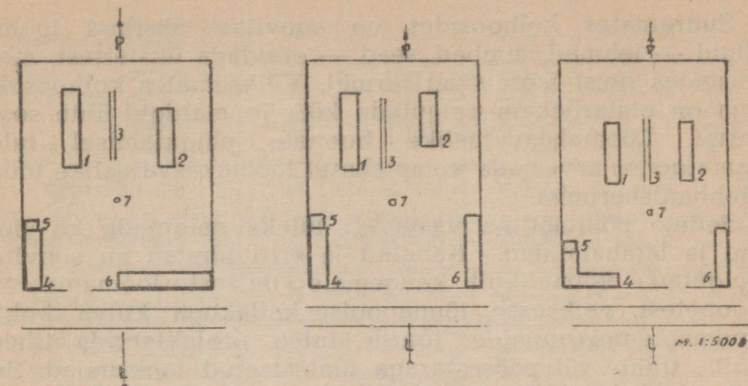
Kõik tootmis-majanduskeskusesse kuuluvad hooned on omavahelises seoses nendes toimuvate tööde tõttu. Nii näiteks on otstarbekas paigutada üksteise kõrvale hobusetallid ja veokite kuurid, lehmalaudad ja piimahoidla jne.

Lähtudes tootmistegevuse omavahelise seose põhimõttest, tuleb tootmis-majanduskeskuses moodustada järgmised hoonetegrupid:

1. Töö-õu, kuhu kuuluvad hobusetallid, hobuseriistade-transpordivahendite kuurid, sadulsepatöökoda, põllutööriistade ja -masinate kuurid, sepikoda, tuletõrjehooned ja autogaraaž. Kõik need hooned on tihedas omavahelises seoses. Nende paigutus üksteise suhtes peab soodustama tööprotsesside toimumist ratsionaalselt, võimalikult väikese ajakuluga, ilma ülearuse edasi-tagasi liikumiseta.

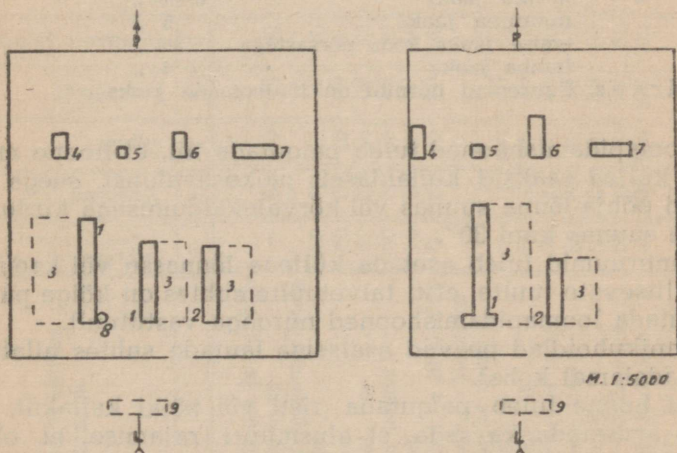
Joonisel 4 on toodud tallide, veovahendite ja põllutöomasinate kuuride ratsionaalne paigutus.

2. Loomapidamishoonete grupp kuuluvad veiselaudad, lambalaudad, sigalad, kanalad, silohoidlad, söötade ettevalmistamise hooned, jõusöötade laod, juurviljakeldrid, piimahoidla, jääkelder, sõnnikuhooldlad, virtsa-kaevud ja isolaatorid haigestunud loomade eraldamiseks.

Joonis 4. Tööõue skeeme.

1 — tööhobuste tall, 2 — noorhobuste tall, 3 — lasilad, 4 — vankrikuur, 5 — sadulsepatöötuba, 6 — põllutöomasinate kuur, 7 — kaev.

Joonis 5. Veiselautade paigutuse skeeme.

1 — veiselaut, 2 — vasikalaut, 3 — jalutusplats, 4 — kontsentraatide ladu, 5 — piimahoidla, 6 — juurviljahoidla, 7 — koresöötade hoidla, 8 — silohoidla, 9 — sõnnikuhoidla.

Suuremates kolhoosides on soovitatav üksikud loomaliigid — lehmad, lambad, sead — eraldada üksteisest, moodustades neist iseseisvad farmid. Väiksemates kolhoosides aga on otstarbekam paigutada kõik loomaliigid ühte segafarmi. Loomakasvatustlike hoonete paigutamisel tuleb esmajoones arvestada kompleksset loomakasvatustlike tööde mehhaniseerimist.

Sellele põhimõttele vastavalt tuleks paigutada ka sigalad ja lambalaudad. Kanalad ja eriti tibulad on soovitatav paigutada võimalikult kaugemale teistest loomapidamishoonetest, vaiksesse, lõunapoolse kallakuga kuiva kohta. Loomapidamisruumide juurde tuleb projekteerida tiheda puit-, traat- või põõsastaraga ümbritsetud jooksuaiad. Selliste jooksuaedade pindala arvestatakse järgmiste normatiivide alusel:

täiskasvanud veise jaoks	20 m ²
vasika või mullika jaoks	15 „
emise jaoks	12—15 „
viiekuuse põrsa jaoks	4—5 „
kesiku jaoks	6—7 „
nuumsea jaoks	5 „
emise jaoks koos pörsastega	30 „
lamba jaoks	4 „

Märkus. Suuremad normid on tõuloomade jaoks.

Loomapidamishooned tuleb paigutada nii, et hoone mõlemad küljed saaksid küllaldaselt päikesevalgust, seega kas pikuti põhja-lõuna suunas või kõrvalekaldumisega kirde või loode suunas kuni 30°.

Linnuruumid tuleb asetada küljega lõunasse või kagusse.

Valitsevate tuulte, eriti talvetuulte suhtes on kõige parem paigutada loomapidamishooned nurgaga vastutuult.

Sõnnikuhoiudad peavad asetsema lautade suhtes allatuult ja madalamal kohal.

Kui hoone tuleb paigutada risti või põiki kallakut, siis tuleb arvestada ka seda, et alusmüüri rajamisel ei oleks ülearuseid mullatöid, et vahe kõrgema ja madalama alusmüüri osa vahel ei ületaks 1 meetrit.

Sanitaarsed vahekaugused loomapidamishoonete vahel on toodud tabelis lk. 19.

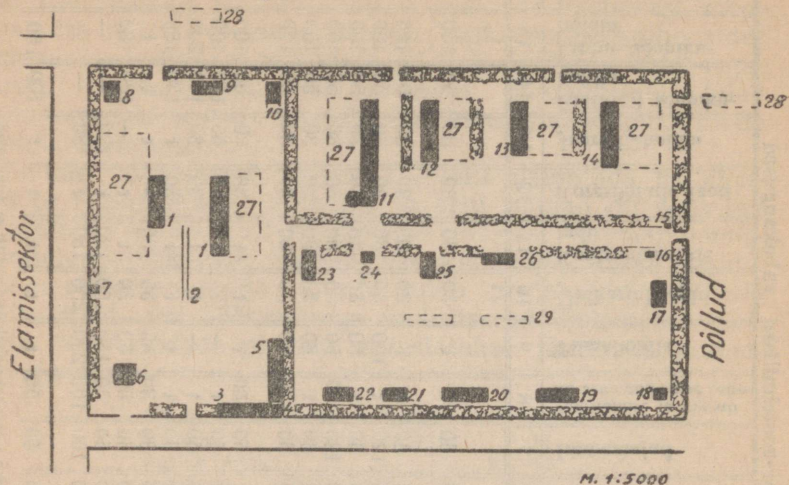
Ladude grupis asuvad teraviljaaidad, heina- ja

Looma- ja linnukasvatushoonete sanitaar-zootehnilised vahekaugused

Jrk. nr.	Hoone ja ehituse nimetus	Poegimisruum ja vasikate profülaktoorium	Veiselaut	Sigala	Lambalaut	Küülikute puurid	Hobusetall	Linnumajad	Paaritamise ja kunstliku seemendamise ruum	Piimahoidla	Üldkarjaköögid	Kontsentraatide ladu	Koresöötade laod	Juurviljahoidla	Ehitatud sõnnikuhoidla	Lihtne sõnnikuhoidla	Teenindava personali valveruumid
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.	Poegimisruum ja vasikate profülaktoorium	—	60	60	60	60	60	60	t	t	30	30	30	30	50	100	t
2.	Veiselaut igavanuselistele loomadele	60	50	50	50	60	60	60	t	t	30	30	30	30	50	100	t
3.	Sigala	60	50	30	50	60	60	120	t	100	30	30	30	30	50	100	t
4.	Lambalaut	60	50	50	50	50	50	60	t	50	30	30	30	30	50	100	t
5.	Küülikute puurid	60	50	60	50	30	50	120	50	60	30	30	30	30	50	100	t
6.	Hobusetall	60	50	60	50	50	30	60	t	60	30	30	30	30	50	100	t
7.	Linnumajad ja tibulad ¹⁾	60	60	120	60	120	60	60	30	50	50	50	30	30	50	100	t
8.	Paaritamise ja kunstliku seemendamise ruum	t	t	t	t	50	t	50	50	t	t	t	30	30	50	100	t
9.	Piimahoidla	t	t	100	50	60	60	50	t	—	t	t	30	50	150	200	t
10.	Üldkarjaköögid	30	30	30	30	60	30	50	t	—	t	t	30	30	150	200	t
11.	Kontsentraatide ladu	30	30	30	30	30	30	30	t	t	t	t	30	t	130	180	t
12.	Koresöötade laod	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	30	—	t	t	t	t
13.	Juurviljahoidla	30	30	30	30	30	30	30	30	60	30	t	t	—	130	180	t
14.	Ehitatud sõnnikuhoidla	50	50	50	50	50	50	50	50	150	150	130	t	130	—	—	100
15.	Lihtne sõnnikuhoidla	100	100	100	100	100	100	100	100	200	200	180	t	180	—	—	150
16.	Teenindava personali valveruumid	50	50	50	50	50	50	50	50	t	t	t	t	t	100	150	—

¹⁾ Tara puhul loetakse vahekaugust tarast. Tõuloomade farmides võetakse vahekaugused 10 m suuremad.
t — tuletõrje vahekaugus.

Karjamaa

Joonis 6. Majanduskeskuse näitlik skeem.

- 1 — hobusetallid, 2 — lasilad, 3 — põllutöomasinate kuur, 4 — sadulsepatöötuba, 5 — vankrikuur, 6 — autogaraaž tuletõrjeruumiga, 7 — naftakelder, 8 — sepikoda, 9 — materjalide ladu, 10 — laudsepatöökoda, 11 — veiselaut, 12 — vasikalaut, 13 — lambalaut, 14 — sigala, 15 — valvuriputka, 16 — koormakaal, 17 — mineraalväetiste ladu, 18 — viljakuivati, 19 — juurviljahoidla, 20 — teraviljaait, 21 — seemneviljaait, 22 — kartulikelder, 23 — jõusöötade (kontsentraatide) ladu, 24 — piimahoidla, 25 — koresöötade hoidla, 26 — söödajuurviljahoidla, 27 — jalutusplatsid, 28 — sõnnikuhoidla, 29 — kartulikuuhjad.

põhuküünid, kartuli- ja juurviljahoidlad, mineraalväetiste hoidlad ning majandustarvete laod.

Neist kartuli- ja juurviljahoidlad asetsevad loomapidamishoonetele lähemal, teraviljaaidad võivad asetseda loomapidamishoonetest kaugemal.

Ladudegrupi üksikute hoonete paigutus peab soodustama juurdepääsu teelt ladude juurde hobuveokitele ja autodele. Väga sobiv oleks ladudegrupi sissesõidutee lähedale paigutada koormakaal, mis tunduvalt hõlbustaks toodangu arvestamist, mis saabub põldudelt hoidlatesse. Viljakuivati peab tingimata paiknema allatuult teistest hoonetest ja või-

malikult kaugemal. Otstarbekohane on viljaaitade ja kivi-vahele paigutada vähe tuleohtlik kelder. Koresöödist tuleb farmide juures hoida ainult väike tagavara, umbes nädala või paari jaoks, kuna põhitagavarad tuleb hoida küünides või kuhjades, kust nad vajaduse korral veetakse farmi.

IV. ADMINISTRATIIV-UHISKONDLIK KESKUS

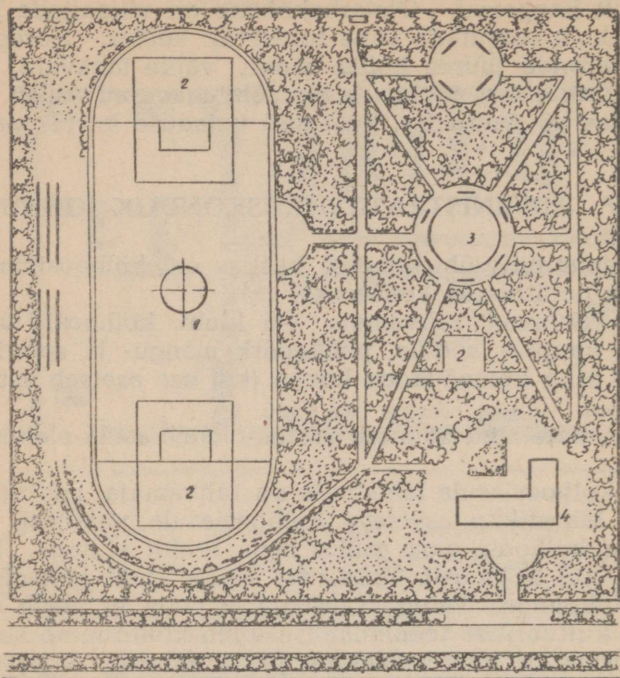
Administratiiv-ühiskondlik keskus on kolhoosielu ühiskondlik-poliitiliseks keskuseks.

Siia kuuluvad rahvamaja või klubi, kolhoosi juhatuse hoone, kauplus, söökla, puhkepark mängu- ja spordiväljakutega ning külanõukogu hoone (kui see asetseb asula piirides).

Kõigi nimetatud hoonete suurus oleneb asula elanikkonna arvust.

Kui kolhoosiasula läheduses on rahvamaja, mis rahuldab mitme lähestikku asetseva kolhoosiasula vajadusi, siis ei tarvitse kolhoosi oma asulas seda eraldi ehitada. Piisaks sellest, kui kolhoosil oleks oma väike klubi lugemistoa ja raamatukoguga. Tuleb arvestada asjaolu, et peale elanikkonna kultuurilise teenindamise tuleb klubiruume kasutada kolhoosnike üldkoosolekute läbiviimiseks. Sajaperelises kolhoosis peaks üldkoosolekust osavõtjate arv olema umbes 200 inimest. Suurte pidustuste ja miitingute läbiviimisel võib see arv suurenedagi. Klubi suuruse arvestamisel tuleb lähtuda põhimõttest: parem avar kui kitsas. Klubi ehitamiseks tuleb valida ilusaim koht asulas. Kui on olemas park, siis tuleb klubi ehitada parki või selle lähedusse, kui aga park puudub, siis tuleb selle rajamist varakult alustada, sest puud vajavad kasvamiseks aastaid.

Park on eelkõige suvise puhkeaja veetmise ja kultuurilise ajaviite koht. Asula rajamisel on soovitatav kasutada pargiks olemasolevaid puistuid; nende puudumisel aga tuleb rajada projektis ettenähtud haljasalad, spordi- ja mänguväljakud, tantsuplats jne. Jõesid ja järved parki läheduses tuleb tingimata lülitada pargi piirkonda, moodustades neist ühtse arhitektuurilise terviku. Jõesid või järvel tuleb moodustada ujula, samuti paadispordi baas. On aga veekogu

Joonis 7. Puhkepargi näitlik skeem.

1 — jalgpalliväljak, 2 — mänguväljakud, 3 — tantsuplats, 4 — klubi,
5 — käimla.

pargist eemal, on soovitatav park ja jõgi või järv ühendada puistestega. Kui pargi ja jõe või järve vahel on metsane maastik, siis on väga sobiv sellisel maastikul rajada metsapark.

Jõgedes ja järvedes on linaleotamine keelatud; selleks tuleb kaevata linaleotiigid niisugustesse kohtadesse, kust reostatud vesi ei valguks jõkke või järve.

Jõgedes ja järvedes tuleb arendada kalakasvatust.

Pargis peab olema ka jalgpalliväljak (90×45), jooksurada, käsipalli- ja korvpalliväljakud, mänguväljakud (ca 22×13 m), väljak VTK normide täitmiseks (40×15),

tantsuplats jne. Puhkepargi maa-ala, mille suurus oleneb asula elanikkona arvust ja teistest kohalikest tingimustest, võib olla 0,5 kuni 2 ha. Kui asula maa-alal on olemas Isamaasõjas langenute kalmud, tuleb ka need lülitada parki, kaunistades nende ümbruse. Pargi rajamiseks võib kasutada olemasolevaid tüüp-projekte, kohandades neid vastavalt maastiku tingimustele.

Joonisel 7 on toodud pargi rajamise näitlik skeem.

Koolimaja. Seoses uute asulate tekkimisega kerkib üles küsimus: kuidas paremini ja otstarbekamalt paigutada uued, ehitatavad koolid, kuidas paremini ära kasutada olemasolevate koolide asukohad. Kohalikel plaanikomisjonidel ja haridusosakondadel tuleb tõsiselt suhtuda sellesse küsimusse.

Kui kool teenindab ainult ühe asula lapsi, siis peaks ta paiknema võimalikult asula keskel. Kui aga kool on määratud ka kahe või kolme naaberkolhoosi laste jaoks, siis peaks ta paiknema võimalikult lähemal naaberkolhooside asulaile.

Kooli juures peavad olema haljasalad mängu- ja spordiväljakutega, puuvilja- ja köögiviljaaed ning puukool, kus õpilased võiksid praktiliselt täiendada oma teadmisi eesrindliku mitsuuriliku agrobioloogiateaduse alal. Sellepärast on kooli maa-alaks ette nähtud 0,5 kuni 2 ha.

Päikesevalguse suhtes paigutatakse koolimajade klassiruumide aknad idasse või lõunasse. Uute koolimajade ehitamiseks võib kasutada olemasolevaid tüüp-projekte, kohandades neid kohalikele tingimustele.

Lastesõim ja lasteaed peavad olema igas kolhoosiasulas. Need võib ehitada tüüp-projektide järgi, kohandades projekte vastavalt kohalikele tingimustele. Lasteasutuste juures peab tingimata olema haljasala vastavate mänguväljakutega ja aiamaa.

Lasteasutused tuleb paigutada niisugusesse kohta, et töökäijail emadel ei tarvitseks tööle minnes ja sealt tulles käia kaugel lapsi viimas ja toomas. Kuna suurem osa kolhoosnikuid suundub tööle tootmis-majanduskeskuse kaudu, on otstarbekas lasteasutused paigutada sellest mitte kaugemale. Lasteasutused peavad olema eemal mürarikkaist sõiduteedest. Lastesõim ja lasteaed peavad asuma tänavast

eemal vähemalt 15 meetrit. Tänav ja lasteasutuste vahelisele maa-alale tuleb istutada ilupuid ja -põõsaid.

Igas kolhoosiasulas peaks olema ka oma söökla, et vabastada naiskolhoosnikud aegavõtvast toiduvalmistamisest.

Söökla kasutajate arvu asula elanikkonna üldarvust võiks arvestada umbes 55%. Lasteaia- ja lastesõime lapsed siia ei kuulu, sest nad söövad lasteasutustes. Nii tuleks keskmise suurusega, umbes 200 inimesega kolhoosis ette näha ühiskoitlustamine umbes 110 inimesele.

Söökla ruumide mahu arvestamisel tuleb meeles pidada seda, et üks osa kolhoosnikuid võtab valmistoidu koju kaasa, samuti seda, et kõik kolhoosnikud ei ole sööklas söömas ühel ajal. Söökla ruumide mahuks piisaks 10—12 m³ iga sööja kohta ühes vahetuses. Kui kolhoosnikud töötavad kaugel põldudel ja heinamaadel, tuleb lõunasöök transportida sööklast töökohale.

Et vabastada perenaised leivaküpsetamisest ja luua võimalus saada iga päev värsket leiba, tuleb ette näha ka leivaküpsetamise ruum. Väikeses asulas, kus päevane leivaküpsetus ei ületa 0,2—0,3 tonni, võib leivaküpsetamise ruum olla sööklaga ühes hoones.

Söökla ja leivaküpsetamise ruumide juurde tuleb ette näha väike toiduainete tagavaraait ja jääkelder kiirestiriknevate toiduainete — piima, või, liha, kala jne. — hoidmiseks, samuti puukuur küttetagavara jaoks.

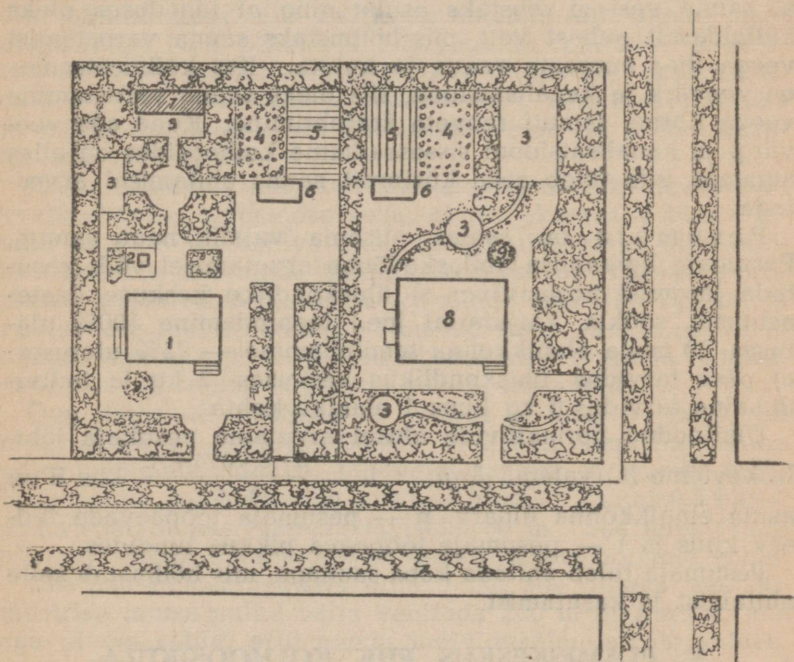
Söökla tuleks asetada võimalikult asula ühiskondliku keskuse lähedusse. Tänavast tuleb söökla eraldada 10—15-meetrilise haljasvööndiga.

Igas kolhoosiasulas peaks tingimata olema ka oma kauplus. Kui aga kauplus paikneb asulast kaugel, tuleb kolhoosil organiseerida oma kiosk, kust elanikkond võiks osta vajalikke laiatarbekaupu — tikke, tubakat, seepi, soola jne.

Igas kolhoosiasulas peab elanikkonna teenindamiseks olema rätsepa- ja kingsepatöökoda, kus toimuks riiete ja jalatsite valmistamine ja parandamine. Samasse hoonesse võiks paigutada ka kaupluse (kioski) ja juuksuri töötoa. Selline „kombinaat“ tuleks paigutada ühiskondliku keskuse lähedusse, et see oleks elanikkonnale hõlpsasti kättesaadav.

Raviasutuste võrk oleneb tervishoiuministeeriumi vastavast üldplaanist, mille järgi raviasutus paigutatakse kas kolhoosiasula piiridesse või väljapoole. On olemas-olev või projekteeritav raviasutus, ambulants ine. kolhoosiasula piirides, tuleb ta paigutada eemale keskväljakust, kuid mitte kaugemale ühiskondlikust keskusest. Haigla ja sünnitusmaja paigutatakse eraldatud kohta, eemale kärrikkaist tänavaist ja sõiduteedest. Haigla ja sünnitusmaja ümbrus tuleb haljastada.

Igas kolhoosiasulas tuleb tingimata ehitada s a u n. Individuaalsaunade ehitamise küsimus igale perele ei tule kõne allagi, sest see läheks kulukaks nii kolhoosnikutele kui ka kolhoosile.

Joonis 8. Lasteaed ja lastesõim.

1 — lasteaed, 2 — dušš, 3 — mänguplatsid, 4 — marjaaed, 5 — köögiviljaaed, 6 — kuur, 7 — varjualune, 8 — lastesõim, 9 — liivakast.

Sauna vajaliku suuruse (läbilaskevõime) arvutamiseks võib kasutada lihtsustatud valemit: $L = \frac{K \cdot 36}{t \cdot p}$, kus L on sauna läbilaskevõime (pesemiskohtade arv saunas); K — sauna kasutajate arv asulas; 36 — ühe inimese poolt sauna kasutamise kordade arv aastas; t — sauna kasutamise tundide arv päevas ja p — sauna kasutamise päevade arv aastas.

Sauna kasutajate arvu kindlaksmääramisel tuleb asula elanikkonna üldarvust maha arvata 5—6%, s. o. väikesed lapsed, keda tavaliselt sauna ei viida, vaid vannitatakse kodus.

Asula üldplaanis tuleb saun paigutada niisugusesse kohta, et sauna vesi ei reostaks asulat ning et läheduses oleks küllaldaselt puhast vett, mis hõlbustaks sauna varustamist veega ilma suurema vaeva ja kuluta. Kui kolhoosiasulas on veevõrk ja kanalisatsioon, siis oleks sauna varustamine veega lihtne, samuti reovete ärajuhtimine. Kuna aga veevärgi ja kanalisatsiooni sisseseadmine kolhoosides on alles algamas, siis tuleb seda küsimust sauna ehitamisel arvestada.

Pesumaja on asulas niisama vajalik nagu saungi. Pesumaja ligikaudse läbilaskevõime arvutamisel võib kasutada järgmisi normatiive: a) ühiskondliku keskuse (lasteasutuste, söökla, karjafarmi jne.) teenindamine 100% ulatuses; b) asula elanikkonna teenindamine — 75% ulatuses; c) pesu tarvidus ühiskondlikus keskus 2 kg ja individuaalne tarvidus 6 kg kuus 1 elaniku kohta.

Ülaltoodud normatiivide alusel arvutame pesukoja läbilaskevõime (L) valemi järgi: $L = \frac{6 \cdot E \cdot 0,75 + 2E}{n \cdot t}$, kus E on asula elanikkonna üldarv, n — pesumaja tööpäevade üldarv kuus ja t — pesumaja tööpäeva pikkus tundides.

Pesumaja tuleb ehitada koos saunaga, mis hõlbustab selle ehitamist ja kasutamist.

V. ELAMISKESKUS EHK KOLHOOSIKULA

Kolhoosiküla planeerimise esimeseks ülesandeks on kindlaks määrata kolhoosiperede arv. Seejuures tuleb arvestada mitte ainult olemasolevaid peresid, vaid ka neid, kes

lähemal aastail võivad kolhoosi tulla. Eriti tähtis on see meil, kus kolhoosi elanike koosseis ei ole veel lõplikult välja kujunenud, kus on veel teatav protsent üksiktalupidajaid — homseid kolhoosnikuid. Igal üksikul juhul tuleb arvestada konkreetset, millised üksiktalupidajad võiksid ühe või teise kolhoosi liikmeiks astuda.

Peale selle tuleb ette näha umbes 10 protsenti kolhoosiasula elanikkonna loomuliku juurdekasvu jaoks. Nagu eespool märgitud, võivad kolhoosiasulas elada ka töölised, teenistujad ja maaintelligents.

Kolhoosiperede õue-aiamaa (individuaalmajandi) suuruse määrab kindlaks kolhoosi põhikiri.

Tööliste ja teenistujate õue-aiamaaks on seaduse järgi ette nähtud kuni 0,15 ha koos hoonete all oleva maa-alaga (Eesti NSV Ministrite Nõukoogu 23. mai 1949. a. määrus nr. 371); põllumajanduse alal töötavaile spetsialistidele — agronoomidele, zootehnikutele, veterinaararstidele ja maakorraldajatele on õue-aiamaa maa-ala kolhoosiasulas ette nähtud kuni 0,25 ha.

Kolhoosikülaks määratud maa-ala tuleb eelkõige jaotada kvartaalideks, arvestades seda, et projekteeritav tänavatevõrk moodustaks sobiva ühenduse administratiiv-ühiskondliku keskuse ja tootmis-majanduskeskusega. Tänavate projekteerimisel tuleb tingimata arvestada maastiku reljeefi ja valitsevate tuulte suunda. Tänavad tuleb rajada nii, et ei oleks käimiseks ja sõitmiseks ebasobivaid tõuse ja langusi, et valitsevad tuuled ei puhuks piki peatänavaid.

Õue-aiamaade mõõtmed — pikkus ja laius — osutuvad tänavatevõrgu projekteerimisel tähtsaks teguriks, kuna neist mõõtmeist oleneb tänavate pikkus ja nende hulk. Väiksemate õue-aiamaade suuruse juures — kuni 0,5 ha — oleks sobivamaks maa-ala laiuseks 30 m. See laius tagab nõutava tuletõrje vahekauguse püstitatavate hoonete vahel.

Kui õue-aiamaa pindala on 0,6 ha, siis tuleks see 30-meetrise laiuse puhul välja venitada 200 m pikkuseks, mis aga ei ole sobiv, eriti nende individuaalmajandite suhtes, mis paiknevad keskmistes kvartaalides ja seega venitavad kvartaali laiuse 400 meetrini.

Teiselt poolt liig laiad õue-aiamaad venitavad asula tänavad ülearu pikaks, mis toob kaasa raskusi ja ülearuseid

kulusid asula edaspidisel heakorrastamisel, nagu elektrifitseerimisel, radiofitseerimisel, tänavate ja kõnniteede sillutamisel, veevärgi ja kanalisatsiooni ehitamisel jne. Et seda vältida, tuleb asula kvartaalide ja tänavatevõrgu planeerimisel leida niisugune lahendus, kus õue-aiamaade laius ei ületaks 30—35 m. Mõnedel juhtudel tuleks 0,6 hektaari suuruse õue-aiamaa maa-alast osa — umbes 0,3 ha — viia väljapoole kolhoosi elamiskeskust. Seega oleks kvartaalide täisehitatav osa märgatavalt kompaktsem ja asula tervikuna omaks meeldivama üldilme.

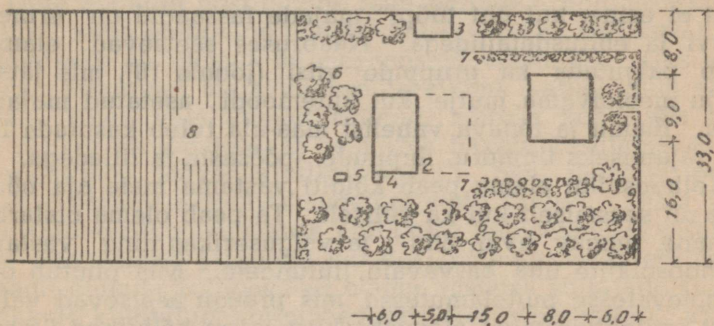
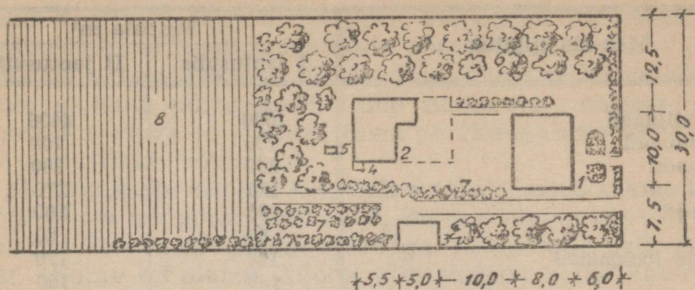
Peatänav, mis ühendab elamiskeskust administratiiv-ühiskondliku keskusega, tuleb projekteerida laiem — 22—30 m. Teiste tänavate laiuks oleks küllalt 20 meetrit. Risttänavate laius võib olla 12—15 m. Kvartaalide pikkus ei tohiks ületada 300 meetrit.

Kvartaali nurkadel asetsevad hooned peavad paiknema tänavast niivõrd kaugel, et hoonete vahekaugus oleks vähemalt 27—30 m. Üldse peab kvartaalide ja tänavatevõrgu planeerimisel taotlema seda, et elamiskeskus moodustaks kompaktse terviku ja üksikud kvartaalid oleksid omavahe-likes seoses.

Kolhoosnikute õue-aiamaad on kolhoosi põhikirja kohaselt antud kolhoosiperedele individuaalseks kasutamiseks. Sellel maa-alal on kolhoosipere alatine elukoht ja väike majapidamine majandushoonete, puuviljaaia, köögiviljaaia, koduloomade ja -lindude ning mesilasperedega. Vastavalt sellele otstarbele peab olema planeeritud ka kolhoosipere õue-aiamaa.

Individuaalhoonete ehitamiseks on vajalikud järgmised pindalad: elamu 4—5 inimesest koosneva kolhoosipere jaoks — 70—100 m²; laut — 25—40 m²; ait — 10—12 m²; kelder — 8—10 m²; kuur — 8—10 m²; käimla — 1,5—2 m². Õueks piisab 500—600 m². Lauda kaugus elamust peab olema 12—15 m. Üksikute hoonete vahekaugused peavad vastama tuletõrje nõuetele. Et hoonete püstitamine tuleks odavam, siis võib aida ja kuuri ehitada ühe katuse alla. Pindala kokkuhoiu mõttes võib keldri paigutada kuuri alla.

Individuaalmajandi maa-alast tuleks 0,07—0,10 hektaaril rajada puuviljaaed, ülejäänud maa-ala võib kasutada marja-põõsaste istutamiseks, köögivilja kasvatamiseks, kartuli-

Joonis 9. Kolhoosnikute õue-aiamaa näitlikke skeeme.

1 — elamu, 2 — loomade ruumid, 3 — kuur keldriga, 4 — õuel asuv käimla, 5 — kompost, 6 — viljapuaaed, 7 — marjapõõsad, 8 — köögiviljaaed, 9 — hekk.

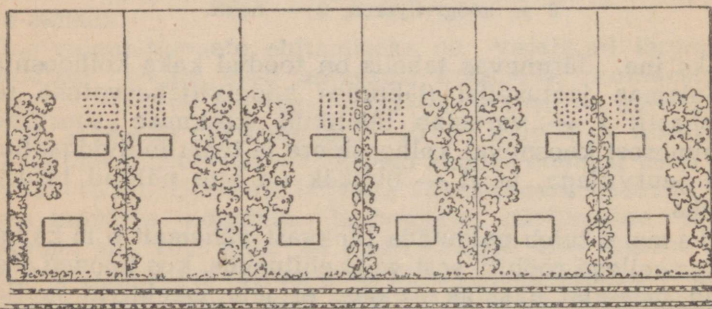
maaks jne. Järgnevas tabelis on toodud kaks kolhoosniku õue-aiamaa jaotusviisi (lähtudes köögiviljakasvatuse seisukohast): I — varustab täielikult keskmise suurusega (5 inimesest koosneva) kolhoosipere ja tema individuaalloomad juurviljaga, ja II — ülejääk on ette nähtud turustamiseks.

Elamud tuleb paigutada tänavast vähemalt 6 m kaugusele ja sellega rööbiti, sest vaba ehitusviis, kus hooned asetsevad maa-alal ükskõik kuidas, ei jäta meeldivat muljet. Teiselt poolt aga, kui kogu tänav täis ehitada ühetüübilisi maju, siis jätaks see igava, monotoonse mulje. Monotoon-

Maa-ala liigitus	Pindala m ²	
	I jaotusviis	II jaotusviis
köögiviljaaed	1000	4400
viljapuaed	700	700
marjaaed	200	200
iluaed	170	170
ehitused	180	180
õu	80	80
kanade jooksu- aed	120	120
teed	150	150
Kokku:	2600	6000

sust ei esine, kui üht tüüpi majade fassaadid on erineva värvi ja ehitusdetailidega. Naabruses asetsevad elamud võib paigutada ka gruppide viisi (joonis 10), mis jätkaks palju meeldivama mulje, kui ühtemoodi asetatud majade-rida. Elamu ja tänava vahelist maa-ala tuleb kasutada iluaia rajamiseks ilumuru, ilupuude, -põõsaste ja lilledega.

Kolhoosniku elamu peab kõigiti vastama meie aja nõuetele nii seesmiselt kui ka väliselt. Ta peab olema otstarbekohane, mugav, avar, õhu- ja valguserikas ning vastama kolhoosnikute üha kasvavale ilutundele. Mis puutub olemasolevatesse puitelamutesse, mis praegu asetsevad väljapool projekteeritavat elamiskeskust ja on kõlblikud ümberpüstitamiseks, siis tuleb igal üksikul juhul püüda täita need

Joonis 10. Elamutekvartaali näitlik skeem.

nõuded, millest eespool on juttu. Umberpüstitamiseks kõlbmatud hooned tuleb lammutada pärast seda, kui kolhoosnikule on elamiskeskuses ehitatud uus maja ja kõrvalhooned. Uute elamute püstitamisel tuleb tingimata arvestada kolhoosniku soove ja maitset, tema perekonnaliikmete arvu ja majanduslikke võimalusi.

Minimaalsete nõuete kohaselt peaks elamus olema eraldi köök 7—8 m² põrandapinnaga, maqamistuba 10—12 m² ja elutuba 15—18 m² põrandapinnaga, peale selle esik ja sahver. Sobiv on elamu (köögi) alla ehitada väike kelder talvise juurvilja- ja kartulitagavara hoidmiseks. Elamu juurde tuleb ehitada ka soe käimla.

Uute elamute püstitamine teeb paljudele kolhoosnikutele muret, kuna ehitamine nõuab kulusid. Neist raskustest ülesaamiseks on olemas mitmesuguseid võimalusi. Üks neist oleks järgmine: maja viiakse tervikuna katuse alla, ehitatakse kõige vajalikumad ruumid, näiteks köök-tuba, esik ja sahver nii kaugemale, et neid võib hakata kasutama; teised ruumid aga jäävad ajutiselt pooleli. See moodus peaks olema paljudele individuaalehitajatele tuntud. Peale selle on kolhoosnikute elamute ehitamise hõlbustamiseks seaduses ette nähtud järgmine moodus: kolhoos laseb ehitusbriгаadil ehitada kolhoosniku elamu, tasudes ehitajaile kas tegelikult kulutatud normipäevade eest või tükitöö alusel. Valmisehitatud elamu antakse kolhoosipere kasutusse ja kolhoosipere tasub selle kolhoosile väljatöötatud normipäevadega teatava aja jooksul. Soovi korral võib kolhoosnik ka rahaga tasuda kolhoosile maja ehitamise kulud.

VI. TÄNAVAD JA TEED

Tänavate ja teede projekteerimise juures tuleb eelkõige arvestada maastiku reljeefi. Vastavates juhendites on ette nähtud järgmised normatiivid teede ja tänavate pikikallaku suhtes:

- a) kivist sillutise puhul (munakivi, killustik ja kruus lausikmaa rajoonides) kuni 8%;
- b) gudrooniga immutatud killustikust sillutise puhul kuni 6%;

- c) asfaltkatte puhul kuni 5%;
- d) pinnaselise profileeritud muldkeha puhul lausikmaa rajoonides kuni 6%;
- e) pinnaselise profileeritud muldkeha puhul mägistes rajoonides kuni 10%.

Vastavalt kasutamisele võib asula tänavaid jagada kahte liiki:

- 1) kolhoosisisese liikluse jaoks;
- 2) liidulise tähtsusega maanteed.

Kolhoosisisese liiklusega teedel on järgmised erinevused:

- a) väike transpordiliiklus, b) kasutatakse karjateedena ja
- c) üksikuil juhtudel kasutatakse neid traktorite ja põllutöomasinate läbisõiduteedena.

Kolhoosi karja ajamiseks karjamaale on ette nähtud eri karjatänavad; kolhoosnikute individuaalloomad (lehmad, lambad) tuleb aga paratamatult ajada mööda asula tänavaid, kui ei ole ette nähtud eri karjatänavaid õue-aiamaade vahel.

Traktoritele ja põllutöomasinatele peab olema tee väljapool asulat; ainult äärmisel juhul võib leppida nende läbisõiduga elamiskeskuse risttänavaid kaudu.

Asula elamiskeskuse sisetänavaid tuleb harva kasutada läbisõiduks — see toimub ainult kütte ja produktide veol kolhoosiperedele.

Kui kolhoosnikute loomad käivad karjamaale sisetänavaid mööda, siis peavad need olema küllalt laiad, arvestades 50 lehma läbiajamiseks 15 m ja 100 lehma jaoks 25 m laiust teed. Igatahes ei ole karja liikumine sisetänavaid mööda soovitav, sest see tekitab tänavail vihmasel ajal pori ja kuival ajal tolmu.

Juhul, kui asulat läbib intensiivse autoliiklusega maantee, siis tuleb eelkõige karjafarmid paigutada nii, et ei oleks karja ajamist karjamaale üle maantee, et vältida õnnetusi ja autoliikluse pidurdamist karja poolt.

Kuna Eesti NSV-s on kolhoosiasulaid veel võrdlemisi vähe, siis peab juba selle asukoha valikul silmas pidama seda, et liidulise tähtsusega maanteed üldse ei läbiks asula valitavat asukohta. Kui aga kaaluvatel põhjustel tuleb ikkagi valida asukoht, mida läbib I või II klassi maantee, siis tuleb juba valikul ette paha niisugune keskuste paigutus,

mis ei takistaks tootmisprotsesside ratsionaalset toimumist.

Kui maakondliku ja kohaliku tähtsusega teed läbivad asulad, tuleb paigutada keskused nii, et tee läheks majanduskeskuse ja elamiskeskuse vahelt läbi. Tänavate laiuks tuleb võtta 20—30 m. Kõrvaltänavate laiuks piisab 12—15 meetrist.

Et tänavad ei muutuks poriseks, tuleb nad profileerida ja kruusatada või katta killustikuga, veel parem — sillutada. Et vältida tolmu ja luua tänavale kaunis ilme, tuleb nad vastavalt haljastada, nagu allpooltoodud tänavate ristlõigetel (profiilidel) on näidatud.

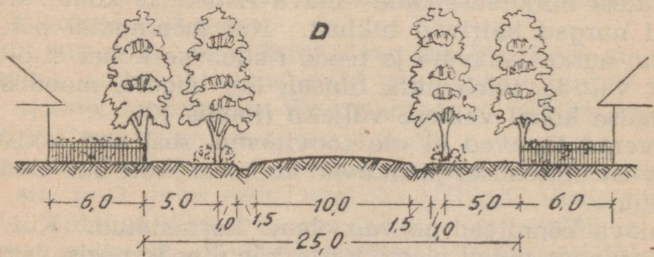
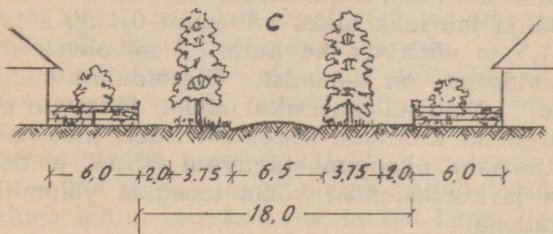
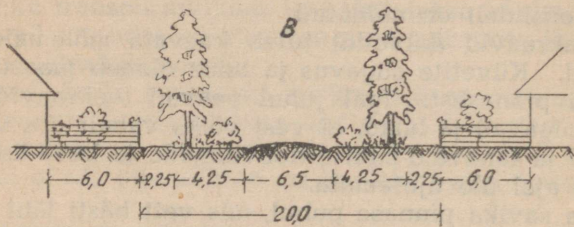
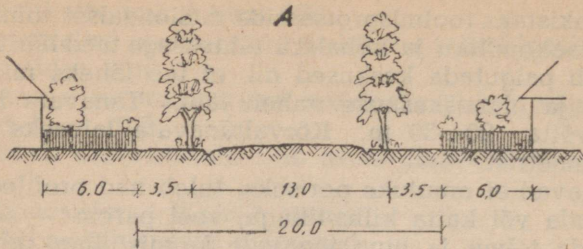
Tänavakraavid (küvetid) tuleb kaevata mõlemale poole sõiduteed. Küvetite sügavus ja laius oleneb maastiku reljeefist ja pinnasest. Igal juhul peavad teekraavid olema niivõrd sügavad ja laiad, et vesi võiks vabalt ära valguda, ilma teid ja tänavaid suurte hoovihmade ja kevadise lumelamamise ajal üle ujutamata.

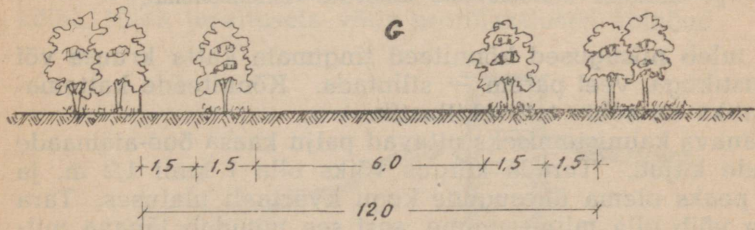
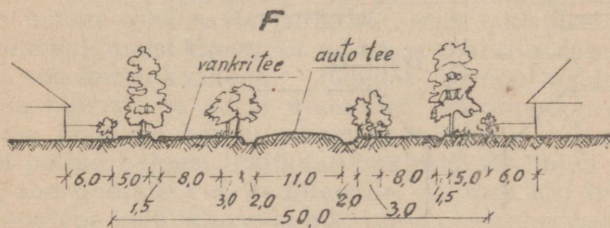
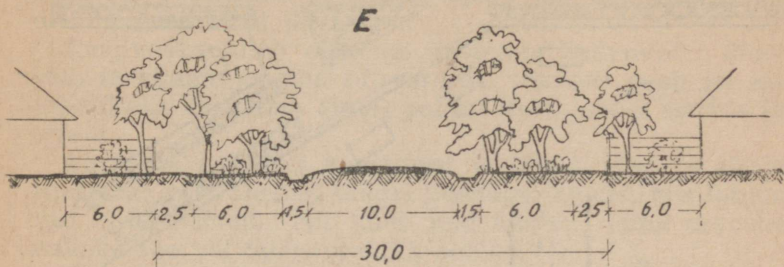
Savi ja savika pinnase puhul, mis vett hästi läbi ei lase, on sobivam kaevata trapetsikujulise läbilõikega kraavid, milliste põhja laiuks oleks vähemalt 0,4 m, servade kallakus 1 : 1,5 ja sügavus 0,4 kuni 1,2 m, olenevalt sellest, millise pinnasega on tegemist. Ulesõidukohtadele ehitatakse sillad. Mägisel maastikul nõuab tänavate profileerimine suuremaid kulutusi; seepärast tuleb juba asula koha valikul ette näha niisugune tänavate asetus, et nende profileerimist ja korrastamist võiks teostada võimalikult väikeste kuludega.

Samuti tuleb tänavatevõrgu projekteerimisel hoiduda teravatest nurkadest kahe tänava ristlemise kohal, sest teravad nurgad häirivad liiklust. Kui mõningatel põhjustel teravat nurka tänavate ja teede ristlemise kohal ei ole võimalik vältida, tuleb nurk lihtsalt ära lõigata, moodustades ristlemise kohal väikese väljaku (joonis 12).

Kõverad tänavad ei ole soovitatavad, sest nad takistavad nägevust liiklemisel ja rikuvad kolhoosnikute õue-aiamaade üldkuju.

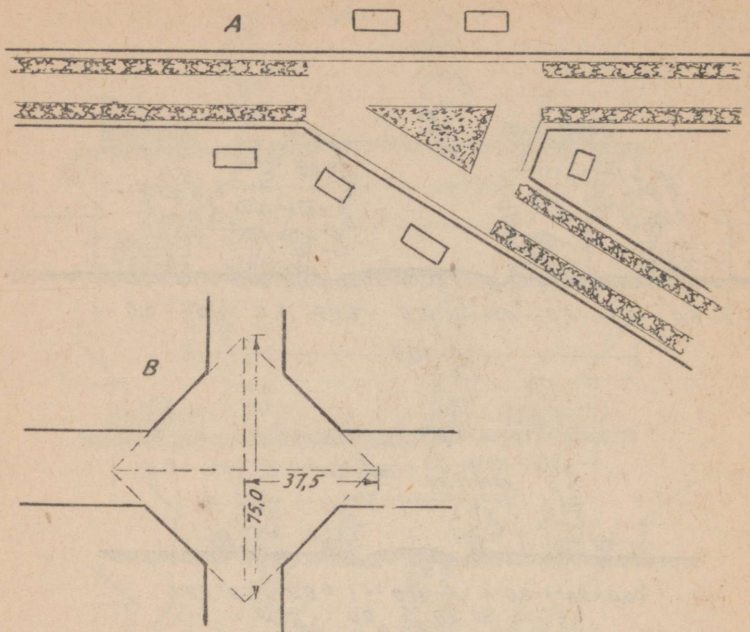
Tänava kõnniteed peavad olema korrastatud. Kui vahepeal pinnase puhul ei ole karta kõnniteede poriseksmuutumist ja seega kõnniteede kruusatamine ja sillutamine osutub ülearuseks. Kui aga kõnnitee pinnaseks on savimuld,

Joonis 11. Tänavate profiilide skeeme.

A, B, C — tavalised, mõlemalt poolt hoonestatud tänavad, D — peatänav, E — peatänav suuremale asulale, F — intensiivse liiklusega tänav, G — kõrvaltänav (pöiktänav).

Joonis 12. A — kvartaali terava nurga äralõikamine, B — kvartaali nurkade äralõikamine tänavate ristlemiskohal.

siis tuleb niisugused kõnniteed tingimata katta kruusa või killustikuga, veel parem — sillutada. Kõnniteede kattematerjaliks on sobiv tellisekillustik.

Tänava kaunistamiseks aitavad palju kaasa õue-aiamaade tarade kujud. Tarade kõrgus võiks olla 1 kuni 1,2 m, ja see peaks olema ühesugune kogu kvartaali ulatuses. Tara kuju võib olla mitmesugune, sest see muudab tänava mitmekesiseks ja vaheldusrikkaks. Samuti mitmesugused peavad olema väravad ja jalgväravad.

VII. VESIVARUSTUS

Vesivarustust, mis osutub üheks peamiseks teguriks asula heakorrastamisel, peab arvestama juba asula asukoha valikul. Juba siis peab kindlaks määrama vee koqtarviduse ja

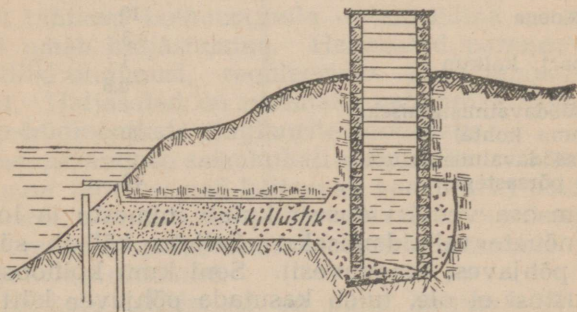
selle tarviduse eraldi 1) joogiveeks, 2) karja jootmiseks, 3) majandus-tehniliseks otstarbeks, 4) tuletõrje otstarbeks, 5) viljapuude ja kõögiviljaaedade kastmiseks jne. Selline alljaotus võimaldab otstarbekohaselt ära kasutada olemasolevad veeallikad ja -varud.

Joogiveeks tuleb eelkõige kasutada kaevuvett. Jõevett võib tarvitada joogiks filtreeritult. Samuti peab ka karja jootmiseks kasutama ainult puhast vett, mis ei sisalda baktereid.

Aurukatelde jaoks kaevuvesi ei kõlba, sest ta sisaldab suuremal või vähemal hulgal keemilisi aineid, mis lubjastavad katla seinad. Nii tuleb igal üksikul juhul arvestada, milleks see või teine vee liik sobiks.

Et otstarbekalt ära kasutada asula maa-alal asuvaid veevarusid, tuleb puhastada ja süvendada tiigid, joogiveekaevude ümber teha savist sillutised, mis takistaksid pinnase reovete valgumist kaevu. Et tolmu ja prahti ei satuks kaevu, tuleb see katta kaanega. Jõgedes ülalpool asulat ei tohi lubada hobuste ja karja ujutamist, pesuloputamist jne.

Kuna joogivee kaudu pääsevad inimese ja looma organismi paljud haigusi tekitavad bakterid, siis tuleb erilist tähelepanu pöörata vee kvaliteedile. Niipea kui tekib kahtlus joogivee kõlblikkuse kohta, tuleb otsekohe vastava bakterioloogilise analüüsi põhjal kindlaks määrata vee koosseis. Kui analüüsi tulemused näitavad, et vesi joogiks ei kõlba, tuleb tarvitusele võtta profülaktilised abinõud.

Joonis 13. Filterkaevu skeem.

Mudase jõevee puhastamiseks võib ehitada võrdlemisi lihtsaid seadeldisi — filtreid. Joonisel 13 on toodud lihtsa veepuhastamise filtri skeem.

Kolhoosiasula öö-päevase veetarviduse määramiseks võib kasutada allpooltoodud tabelit.

Üksuse nimetus	Veetarvidus liitrites öö-päeva jooksul
Inimene, koos kõigi kommunaalvajadustega:	
a) kanaliseerimatult	40—60
a) osalise kanalisatsiooni puhul	69—90
c) täieliku kanalisatsiooni puhul	90—150
saunakasutaja	100—150
1 kg pesu pesemiseks pesuköögis	30
laps lasteaias	75
laps lastesõimes	75—90
õpilane koolis	15
sööja sööklas	15
Loomakasvatuses:	
veis (automaatjootmisseadeldise puhul)	150
veis (lihtjootmise puhul)	100
noorloom	40
hobune	50—60
emis põrsastega	95
tiine emis või kult	50
noorsiga	15
kult	10
utt talledega	15
küülik	3
hani, part, kalkun	1
kana	0,5
karja söödavalmistamiseks (1 lehma kohta)	20
sigade söödavalmistamiseks (emis põrsastega)	40

Suurem osa veetarvidusest kulub inimeste ja loomakasvatuse nõuete rahuldamiseks. Selleks kõlbab sügavamal asetsev põhjavesi (kaevuvesi). Seni kuni kolhoosiasulates vesivarustust ei ole, tuleb kasutada põhjavee kättesaamist kaevude kaudu. Pinnavesi ei ole joomiseks ja toiduvalmistamiseks kõlblik.

Kuna meil puuduvad täpsed hüdrogeoloogilised andmed veekihtide asetsemise kohta iga üksiku koha suhtes, siis tuleb igal juhul läbi viia vesivarustuse sisseseadmiseks vajalikud hüdrotehnilised uurimistööd.

Põhjavee seisu võib kindlaks määrata lühikaudselt ka maapinna väliste tundemärkide kaudu, nagu:

- 1) tihe taimekasv, eriti kuival ajal;
- 2) kallakutel asetsevad soostunud kohad;
- 3) pinnavee küllus;
- 4) sammal, tarnhein ja teised niiskustarmastavad taimed.

Olemasolevad kaevud näitavad samuti põhjavee seisu ja vee kvaliteeti.

Mehhaniseeritud vesivarustuse ehitusi on olemas väga mitmesuguseid. Nende ehitamist ja seadeldisi käsitleb vastav kirjandus. Kuna vesivarustuse sisseseadmine on küllalt keerukas, siis tuleb selle töö teostamiseks rakendada vastavad eriteadlased.

Seni kui kolhoosidel puuduvad materiaalsed võimalused mehhaniseeritud vesivarustuse sisseseadmiseks täies ulatuses, tuleb esmajärjekorras see sisse seada tootmiskeskuses ja loomakasvatusfarmides. Elamiskeskuses tuleb aga esialgu orienteeruda šahtkaevudele käsipumbaga, milliste ehitamine on võrdlemisi lihtne ja levinud.

VIII. HALJASTAMINE

Suurt tähtsust kolhoosiasula — agrolinna — heakorras-tamisel omab haljastamine. Haljasalad parandavad asula kliimaatilisi tingimusi, reguleerides õhu temperatuuri ja niiskust. Haljasalad on parimaks vahendiks asulas heade sanitaar-hügieeniliste tingimuste loomiseks.

Ka maaparanduse seisukohalt on puudel, põõsastel ja taimedel suur tähtsus: nad kaitsevad veeallikaid poriseksmuutumise eest, süvendavad põhjavee seisu, reguleerivad pinnavee äravoolu, pidurdavad kuristike, järsakute ja veekogude kallaste uhtumist.

Tulekahjude tekkimisel on puud haljasaladel parimaks tõkkeks tule levimise vastu, kaitstes eriti allatuult paiknevaid hooneid tule eest.

Viljapuud ja marjapõõsad varustavad elanikkonda kõrgeväärtuslike vitamiinirikaste toiduainetega; õitsemise ajal on nad, nagu ilupuud ning -põõsadki, parimaks korjebaasiks mesilastele, kes omakorda aitavad tõsta paljude põllumajanduskultuuride viljakust nende tolmutamiseqa.

Haljasalad ilustavad asulat ja rahuldavad elanikkonna esteetilisi nõudeid. Asula, kus puudub haljastus, mõjub masendavalt, kuna rohelusse ja õitmesse uppuv asula loob mugavustunde, tõstab meeleolu ja ergutab tööle.

Haljastuse suur ja mitmekesine tähtsus inimeste elus kohustab meid osutama erilist tähelepanu asula haljastamisele.

Plaanikindla haljastamise aluseks tuleb võtta järgmine taimestikuline liigitus:

I. Otstarbe järgi: 1) kaitseistandused ja kaitsevööndid, 2) sanitaar-hügieenilised istandused, 3) majanduslikud istandused (viljapuud, puukoolid, meekandjad taimed jne.), 4) ilupuud ja -põõsad.

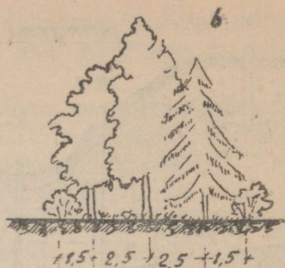
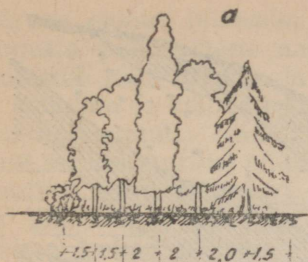
II. Maapealsete osade suuruse ja vormi järgi: 1) puud, 2) põõsad, 3) lilled, 4) muru jne.

Haljastussüsteemi projekteerimisel tuleb taotleda seda, et ühed ja samad taimed sobiksid mitmesuguseks otstarbeks. Näiteks kaitse- ja majanduslikud istandused peaksid ühtlasi olema ka ilupuudeks ja ilupuud — kaitseistandusteks. Alati ei ole võimalik seda praktiliselt teostada. Nii näiteks kaitseks tuulte ja lumetuiskude vastu on sobivad okaspuud, eriti tiheda okastikuga kuused ja kadakad. Need aga ei kõlba tulekahju kaitseks. Viljapuud ei sobi kaitseistandusteks, sest nad on madalad ja vajavad ise kaitset külmade tuulte vastu.

Planeerija ülesandeks on leida selline haljastamise lahendus, mis annaks parima majandusliku efekti, rahuldades ühtlasi ka kaitse ja ilustuse nõuded.

Tuulekaitsevööndid, mis tuleb istutada risti valitsevate tuulte suunale, peaksid olema vähemasti 10 m laiad. Keskmisse ritta tuleb istutada kõrgekasvulised ja kiirestikasvavad puuliigid, äärmistesse ridadesse — madalamad puud ja põõsad.

Puuviljaaedade kaitsevöönd istutatakse tavaliselt viirea-

Joonis 14. Kaitsevööndite skeeme.
a — viierealine vöönd, b — kolmerealine vöönd.

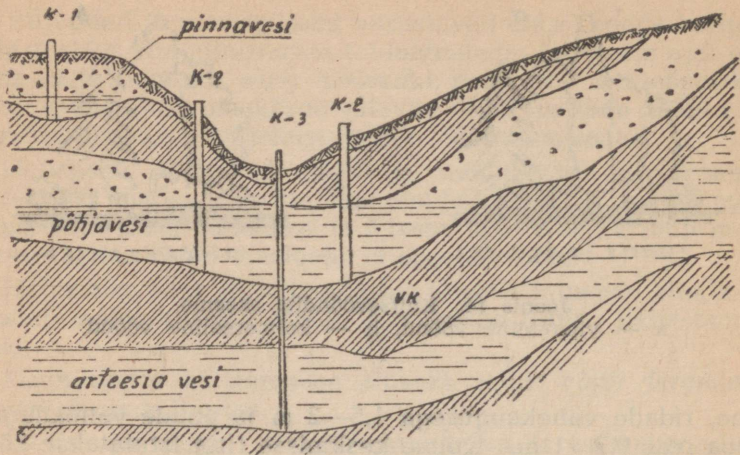
line, ridade vahekaugusega 1,5—2 m ja puude vahekaugusega reas 0,7—1 m. Kolme keskmisse ritta istutatakse kõrgekasvulised puud, kahte äärmisse — madalamad puud ja tihe põõsastik. Kui vööndi läheduses ei ole tuleohtlikke hooneid, on soovitatav vööndi äärmistesse ridadesse istutada okaspuid ja moodustada kuusehekk. Vööndi kaugus viljapuudest peab olema vähemasti 10 m.

Tulekaitsevööndid tuleb rajada eelkõige tootmiskeskuse ümber, samuti üksikute hoonete ja hoonetegruppide vahele. Administratiiv-ühiskondlikus keskses peavad kaitseistandused olema lasteasutuste, kooli, raviasutuse ja ühiskondlike hoonete ümber.

Kuristike kallaste kaitseks ärauhutumise eest istutatakse 10—20 m laiused vööndid. Esimene rida tuleb istutada 5—10 m kaugusele kuristiku järsust kaldast. Kuristiku kaldalähedastesse ridadesse on sobivamad niisugused puuliigid, millistel on hästiarenev juurtesüsteem ja mis annavad juurevõsundeid.

Kaitseistandused kaitsevad järvede ja jõgede kaldaid uhtumise ja tiike mudaseksmuutumise eest. Puudest ja põõsastest moodustatud kaitsevööndi laiuseks võiks olla 20—30 m. Kui veekogusid kasutatakse loomade jootmiseks, siis tuleb jätta umbes 20 m laiune karjatee veekogu juurde. On kallas üleujutatav, siis tuleb kaitsevööndiks valida niisugused puuliigid, mis ei karda üleujutamist.

Iluaiad kolhoosnikute õue-aiamaadel kaitsevad elamut

Joonis 15. Veekandvate kihtide skeem.

K-1 — pinnaveest toituv kaev, K-2 — põhjaveest toituv kaev, K-3 — arteesiakaev, VK — veekindel kiht.

tuulte, tulekahju, tänavatolmu ja -kära eest. Uhtlasi on nad mugavaks puhkepaigaks kodu lähedal ja kaunistavad elamu ümbrust. Puud tuleb istutada hoonest vähemasti 5 m kaugusele, et nad ei varjaks elamut ega nende juured ei rikuks alusmüüri. Piki tänavat, kõnniteede äärde on kõige sobivam tihe hekk lehtpõõsastest. Õue-aiamaale on kõige tulusam ja otstarbekam istutada rohkem viljapuid. Kuna viljapuud vajavad kaitset tuulte vastu, tuleb eelkõige istutada tuulte kaitseks kiirestikasvavaist puuliikidest tihe kaitseriba.

Tänavate ja teede haljastamise eesmärgiks on ilustada tänavaid ja kaitsta elamuid tulekahju, tuulte ja lumetuiskude eest, samuti vähendada tänavatolmu mõju.

Kahelt poolt puude ja põõsastega äärestatud tänav peab olema vähemalt 20—25 m lai. Tänavate haljastamiseks tuleb kasutada peale rohkete ilupuuliikide ka viljapuid ja elustarasid (pöetavad ja mittepöetavad hekid).

Et anda igale tänavale eri ilme, tuleb istutamiseks valida puuliike, millistel oleks erinev võra ja lehtede kuju ning

värvus, samuti õitsemise aeg. Uht ja sama tänavat mitmesuguste puuliikidega haljastada ei või, sest see muudaks puiestee liiga kirjuks ja rahutuks.

Haiglate ja ambulatooriumide ümbrus peab tingimata olema haljastatud. Siin tuleb planeerijal arvestada mitte ainult arhitektuurilisi nõudeid, vaid ka arsti nõuandeid. Ravi-asutuse pargi pindalaks tuleb arvestada vähemalt 150—200 m² ühe haigevoodi kohta. Haigla pargis peavad tingimata olema kohad päikese- ja õhuvannide võtmiseks, samuti spordi- ja mänguväljakud paranejate haigete ja teenindava personali jaoks.

Kooliaeda ja lasteaia maa-alale tuleb istutada peale kaitse- ja ilupuude ka viljapuid ja marjapõõsaid, lilli, köögivilja jne. Peale selle tuleb kooliaeda rajada eraldi õppebotaaniline aiake, kuhu võiks koondada erilisi taimeliike.

Igal kolhoosil tuleb koostada oma asula haljastamise plaan vastavate tööde kindlaksmääramisega. Eelkõige tuleb istutada kaitsevööndid viljapuuaedade ja tootmiskeskuse ümber, edasi — viljapuud ja marjapõõsad kolhoosi aeda ja kolhoosnikute õue-aiamaadele, puukoolid jne. On kvartaalid enam-vähem välja kujunenud ja hoonestatud, tuleb alata tänavate ja ühiskondlike hoonete ümbruse haljastamisega ja pargi rajamisega. Kuna asulate haljastamiseks kogu vabariigi ulatuses kulub tohtu hulk istutusmaterjali, mida olemasolevad puukoolid vaevalt suudavad rahuldada, tuleb igal kolhoosil kiiresti rajada oma puukool. Elamiskeskuse individuaalaedadesse tuleb ümber istutada ka kolhoosnikute endistes aedades olevad sobivad viljapuud, ilupuud ja -põõsad. Aedade, parkide, puiesteede jne. rajamisel tuleb kasutada vastavate eriteadlaste — aiandusagronoomide ja metsandusteadlaste nõuandeid ja kogemustega aednike praktilist abi.

IX. ASULA PUHASTAMINE

Kolhoosidesse kui põllumajanduslikesse ettevõttesse koguneb suurel hulgal igasugu jäätmeid ja mustust, näiteks tapetud loomade ja lindude, köögiviljade jne. jäätmeid, ehitusprügi, sauna ja pesuköogi roiskveed, inimeste ja loo-

made väljaheited jne. Nende kõrvaldamisele tuleb pöörata erilist tähelepanu. Eelkõige tuleb ehitada loomalautade, hobusetallide ja sigalate lähedusse vastavad sõnnikuhoidlad ja virtsakaevud. Loomapidamishooneid tuleb iga päev puhastada ja sõnnik välja vedada hoidlatesse. Käimlad peavad olema tootmismajanduskeskuses, ühiskondlike hoonete juures ja iga kolhoosniku individuaalmajandis.

Sõnnik kolhoosniku loomade ruumidest tuleb samuti nagu farmidestki välja vedada ja laudast eemale hunnikusse laduda.

Talviseks kasutamiseks tuleb ehitada nii ühiskondlikes hoonetes kui ka kolhoosnikute elamutes soojad käimlad.

Kolhoosi juhatus peab organiseerima kõigi jäätmete plaanikindlat kogumist, komposteerimist ja kasutamist põldude väetamiseks.

X. VALGUSTUS

Asulate valgustamise probleem koosneb kahest osast: looduslikust (päevasest) valgustusest ja kunstlikust valgustusest.

Päikesekiired avaldavad suurt mõju inimese ja looma organismile. Paljud haigust tekitavad mikroobid hukkuvad päikesekiirte mõjul. Seepärast tuleb asula planeerimise ülesande lahendamise juures taotleda päikesekiirte ära kasutamist võimalikult laiemas ulatuses.

Planeerimisskeem peab kindlustama: a) parimad päikesevalguse tingimused asulas tervikuna, samuti asula üksikutes hoonetes, eriti elamutes ja loomakasvatushoonetes; b) parimad tingimused tänavate ja teede kuivamiseks kevadisel, suvisel ja sügisel ajal; c) hea nägevuse veovahendite juhtidele ja jalakäijatele hommikul ja õhtusel ajal.

Et kõiki neid tingimusi täita, tuleb planeerimisskeemi koostamisel arvestada tänavatevõrgu suunda ilmakaarte suhtes.

Tegelikult ei saa aga alati valida soovivat suunda, kuna olemasolevad teed sageli määravad ka tulevase asula peasuuna. Siiski on planeerijal võimalik teataval määral reguleerida tänavate valgustust ja insolatsiooni. Võtame näi-

teks niisuguse asula, kus tänavad kvartaalide vahel on kahe suunas: põhja-lõuna suunas (meridiaalne suund), ja ida-lääne suunas (ekvatoriaalne suund).

Meridiaanse suuna puhul puude varjud, langedes hommikul läände ja õhtul itta, katavad tänava sõidutee peagu täiesti. Et vähendada tänava varjutamist, tuleb sel juhul valida tänava haljastamiseks madalakasvulised puud, mis annaksid lühema varju.

Ekvatoriaalse suuna puhul katavad puude varjud sõidutee märksa väiksemas ulatuses ja tänavaäärte haljastamiseks võib kasutada ka kõrgekasvulisi puuliike. Elamute suhtes sobiks paremini ekvatoriaalne tänavate suund, sest lõunasse pööratud peafassaadid saaksid sel juhul rohkem valgust ja sooja, mis on väga oluline meie põhjamaa pika ja päikesevaese talve jooksul. Sel juhul suunduvad aga tänava vastaspoolel asetsevate elamute peafassaadid paratamatult põhja poole. Elamute siseruumid tuleb paigutada nii, et elamisruumid oleksid lõunapoolses, köök, sahvri ja esik aga põhjapoolses majaosas. Kui tänav on suunatud meridiaaniliselt, s. o. põhjast lõunasse, siis asetsevad elamute peafassaadid parempoolsetes kvartaalides lääne poole, vasakpoolsetes ida poole. Parimaks tänavate suunaks oleks siiski meridiaalne suund väikese kaldumisega (ca 20%) itta ja läände.

Parimaks kunstliku valguse allikaks on elektervalgustus. Ei ole kahtlust, et me elektrifitseerime lähemal ajal oma vabariigi kolhoosid. Esmajärjekorras tuleb varustada elektervalgustusega ühiskondlikud asutused, tootmisruumid ja kolhoosnike elamud. Teises järjekorras tuleb läbi viia tänavate valgustamine. Planeerijail tuleb aga igal juhul taotleda sellist tänavatevõrgu kuivendamist, mis võimaldaks elektrifitseerimist teostada otstarbekalt.

SISUKORD

Sissejuhatus	3
I. Kolhoosiasula maa-ala asukoht	4
II. Kolhoosiasula üldplaan	8
III. Tootmis-majanduskeskus	13
IV. Administratiiv-ühiskondlik keskus	21
V. Elamiskeskus ehk kolhoosiküla	26
VI. Tänavad ja teed	31
VII. Vesivarustus	36
VIII. Haljastamine	39
IX. Asula puhastamine	43
X. Valgustus	44

Vastutav toimetaja H. Keernik.

Kaanejoonise valmistanud
E. Annus.

Tehniline toimetaja E. Plaks.

Ladumisele antud 26. VI 1950.
Trükkimisele antud 9. VIII 1950.
Paber 56:79 cm, 1/16. Trükiarv
3000. Trükipoognaid 3. Formaadile
60:92 kohaldatud trükipoognaid 2,4.
Arvutuspoognaid 2,95. Tellimise
nr. 2733. MB-06934. Trükikoda
„Kommunist“, Tallinn, Pikk tn. 2.

Hind 50 kop.

На эстонском языке.

А. Мууга. Планирование
колхозных посёлков.

50 kop.

A-18572
18

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00449404 5